

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра публічного управління та адміністрування

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ»

Студентки 2 курсу, 7 м_групи,
спеціальності 281 «Публічне
управління та
адміністрування»
спеціалізації «Публічне
управління та
адміністрування»

(підпис студента)

Науковий керівник
канд.екон.наук,
доцент

(підпис керівника)

Гарант освітньої
програми
д.н.держ.упр.
професор

(підпис гаранта)

Єременко
Тетяни

Володимирівни

Головня
Юлія
Ігорівна

Орлова
Наталія

Сергіївна

Київ 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ.....	7
1.1 Теоретичні засади стратегічного планування розвитку регіону.....	7
1.2 Нормативно-правова база стратегічного планування регіонального розвитку.....	13
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ.....	21
2.1 Характеристика стратегічного планування регіонального розвитку в Україні.....	21
2.2 Переваги та недоліки стратегічного планування регіонального розвитку.....	25
РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ.....	39
3.1 Зарубіжний досвід стратегічного планування регіонального розвитку.....	39
3.2 Рекомендації щодо поліпшення стратегічного планування регіонального розвитку в Україні.....	47
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60
ДОДАТОК.....	58

ВСТУП

Актуальність дослідження. В Україні продовжується етап комплексних перетворень, метою яких є вихід країни на нову траєкторію соціально-економічного розвитку. За цих умов об'єктивно актуалізується увага до регіонального аспекту управління, оскільки саме на територіальні органи влади покладається основна відповідальність за результати соціального й економічного розвитку регіонів. Одним із найбільш перспективних та ефективних механізмів втілення довгострокової регіональної політики в життя є стратегічне планування, яке на сучасному етапі державотворення в нашій державі зазнає суттєвих змін.

Актуальність і значущість стратегічного планування розвитку регіонів України не вичерпується поясненням особливостей функціонування в нових умовах соціально-економічного розвитку. Свою роль у підвищенні важливості цього процесу внесла і зміна регіональної парадигми, що відбулася на межі 20-го та 21-го сторіччя, перехід від планової системи управління до ринкової. Методологічні засади стратегічного планування регіонального розвитку постійно вдосконалюються та змінюються в межах чинного законодавства. До розробки нових проектів постійно залучаються закордонні фахівці. Так, наприклад був створений швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO», в межах цього проекту було створено безліч робіт та основних методичних рекомендацій щодо самої реформи, як після реформи будуть функціонувати окремі адміністративні одиниці і так далі.

Таким чином, є багато причин підвищення значущості регіонального розвитку в Україні, результатом виникнення яких стало формування нового комплексного напрямку наукових досліджень, які вивчають різні аспекти просторового розвитку та об'єднують дисципліни економічного, політичного, соціологічного, географічного, політологічного, а також психологічного напрямів.

Нині важливу роль відіграють такі фактори, які надають конкурентні переваги території як місця для життя, ведення бізнесу, тимчасового перебування, а саме: наявність ефективного виробництва та можливості працевлаштуватися; вигідність географічного положення; сприятливість природних умов; відповідність вартості та якості життя; інвестиційний клімат тощо. Фактично виникла така ситуація, коли території конкурують одна з одною: за залучення інвестиційних засобів; за можливість надати свою інфраструктуру для міжнародних та міжрегіональних користувачів; за залучення кваліфікованої робочої сили тощо. При цьому території опиняються в принципово новій, динамічній політичній, культурній, соціальній та економічній ситуації, особливості якої визначаються світовими глобальними процесами, змінами на рівні країни та регіону. Усе це вимагає серйозної модернізації управління, до того ж модернізація як самого підходу до управління розвитком території, так і нових технологій та організаційних форматів такого управління.

У зв'язку з цим велике значення має не тільки введення до наукового обороту нових наукових концепцій, а й нове осмислення вже існуючих традиційних концепцій, оскільки визнання значимості регіональних факторів у нових умовах розвитку України не завжди гарантує їх розуміння, методичне й наукове опанування.

На важливості та значущості теми наголошують багато вчених, серед яких: О. Алимов, В. Беседін, С. Біла, Н. Бондарчук, І. Валюшко, З. Варналій, В. Геєць, З. Герасимчук, В. Гришко, О. Ємельянов, М. Долішний, С. Дорогунцов, М. Корецький, В. Кравченко, І. Леонідов, С. Майстро, А. Музиченко, О. Невелєв, А. Павлюк, Б. Панасюк, І. Півоварчук, Л. Полякова, В. Поповкін, В. Пила, Н. Склярчук, Д. Стеченко, В. Удовиченко, М. Фащевський, Л. Чернюк, М. Чумаченко, О. Черевко, О. Шевченко та ін.

Вивчення питань, пов'язаних з розвитком регіонів та впровадженням стратегічного планування на регіональному рівні, перебуває в колі наукових інтересів таких зарубіжних дослідників, як: Р. Акофф, І. Ансофф,

Е. Дж. Блеклі, Ф. Брайсон, Р. Брандербург, В. Бріан, Я. Варда, А. Гапненко, Дж. Гелбрейт, Г. Гордон, П. Друкер, Б. Карлоф, У. Кінг, Д. Кліланд, Дж. Б. Куїн, Г. Мінцберг, Дж. Стейнер та ін.

Віддаючи належне наявним науковим розробкам, слід зазначити, що недостатньо вивченими залишаються деякі питання, пов'язані зі стратегічним плануванням регіонального розвитку України. Так, нині не розроблено стратегічне планування комплексного розвитку регіону, у дослідженнях практично не розглядаються методи та інструменти управління реалізацією стратегічних планів. Крім цього, високий рівень невизначеності стратегічних пріоритетів розвитку регіонів у кризовий і посткризовий періоди зумовлює нагальність наукового пошуку для вирішення цієї проблеми.

Таким чином, необхідність удосконалення методологічних основ регіонального стратегічного планування, вироблення рекомендацій щодо посилення його системності, соціальної спрямованості, інформаційної забезпеченості, правового й організаційного супроводження визначає актуальність теми нашого дослідження.

Мета роботи полягає в узагальненні теоретико-правових основ і сучасних проблем стратегічного планування регіонального розвитку та розробці науково обґрунтованих рекомендацій щодо його вдосконалення в Україні.

Для досягнення поставленої мети були поставлені такі *завдання*:

- визначити теоретичні основи стратегічного планування регіонального розвитку, зокрема засади стратегічного планування розвитку регіону та нормативно-правову базу стратегічного планування;
- охарактеризувати сучасний стан стратегічного планування регіонального розвитку в Україні та виявити характерні для України переваги та недоліки в цьому напрямі;
- проаналізувати європейський досвід у напрямі ефективного стратегічного планування регіонального розвитку;

- надати рекомендації щодо поліпшення стратегічного планування регіонального розвитку в Україні.

Об'єктом дослідження є процес стратегічного планування регіонального розвитку в Україні.

Предмет дослідження – теоретичні та прикладні аспекти формування державної політики стратегічного планування розвитку регіонів в Україні.

Методологія дослідження. Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці та методологічні розробки провідних вітчизняних і зарубіжних вчених із проблем стратегічного планування регіонального розвитку регіонів. При проведенні дослідження застосовувались як загальнонаукові, так і специфічні методи й підходи: проблемний та причинно-наслідковий методи – при визначенні комплексу проблем у системі стратегічного планування розвитку регіонів; системний та комплексний підходи – для уточнення понять, а також при побудові моделі реалізації стратегічного планування регіонального розвитку; методи системного і структурно-функціонального аналізу – у ході аналізу нормативно-правової бази формування та реалізації стратегій регіонального розвитку України й відповідного міжнародного досвіду; рекомендаційний і програмно-цільовий методи – при виробленні пропозицій щодо підвищення ефективності процесу стратегічного планування регіонального розвитку регіонів.

Нормативну базу дослідження становлять чинне законодавство України, зарубіжна практика та наукова доктрина.

Структура роботи визначена предметом, метою, завданнями і логікою наукових пошуків. Робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на 6 підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг магістерської роботи становить 78 с., з них основного тексту – 61 с.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

1.1 Теоретичні засади стратегічного планування розвитку регіону

За останні роки відбулася акцентована трансформація у розумінні терміна «регіон», що не є синонімом поняття «периферія», яке зникає з активного термінологічного вжитку. Поняття регіону все рідше означає територію, віддалену від центру, або територію, протиставлену центру, або центральний регіон. Його розглядають як «фактор глобального розвитку», «потенціал для збереження традиційного способу життя», «нову адміністративну одиницю у світлі субсидіарності», «елемент розвитку для утворення самостійного регіонального розвитку», «багатогранний принцип, що може бути наповнений якимись атрибутами» [37, с. 12]. Сучасна регіональна політика Ради Європи розкрила нове бачення регіону в контексті європейського масштабу. Тепер це не лише структурна одиниця національної системи територіального устрою, а й транснаціональна територія, яка виходить за межі однієї держави («єврорегіон», «прикордонний регіон»). Так, наприклад, Асамблеєю Європейських регіонів останній визначено як територіальне об'єднання під безпосередньою юрисдикцією суверенної держави з системою самоврядування, що має свою конституцію чи інший закон, який є складовою законодавства держави і визначає організацію та повноваження регіону [35, с. 3].

У законодавстві України регіони ототожнюються з адміністративно-територіальними одиницями вищого рівня (області, АР Крим, міста Київ та Севастополь). За ст. 132 Конституції України, однією із засад, на яких ґрунтується територіальний устрій України, є збалансованість соціально-економічного розвитку регіонів [1]. Зміст цього поняття конкретизується в Законі України «Про засади державної регіональної політики», який визначає

регіон як територію Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя. Так само Закон надає визначення і поняттю регіонального розвитку, під яким слід розуміти процес соціальних, економічних, екологічних, гуманітарних та інших позитивних змін у регіонах [5].

Водночас у сучасній економічній літературі найбільш поширеними є підходи до визначення регіону як квазікорпорації, квазідержави, ринку та соціуму. Регіони як квазідержави є відособленими підсистемами держави і національної економіки. При розгляді регіону як квазікорпорації регіонально-просторові утворення розглядаються як великі суб'єкти власності (регіональної і муніципальної) та економічної діяльності. Підхід до регіону як до ринку, обмеженого певним ареалом, полягає у вивченні умов функціонування регіональних економічних систем, формуванні підприємницького клімату, тенденцій та особливостей розвитку регіональних ринків товарів і послуг, капіталу, праці, інформації, знань і технологій. При розгляді регіону як соціуму основними завданнями регіонального розвитку є відтворення соціального життя та розвиток системи розселення [40, с. 41].

Аналіз різних наукових підходів до розуміння поняття «регіон» дає змогу стверджувати, що регіоном є певне утворення, для якого характерні:

- територіальна приуроченість, тобто регіон повинен окреслюватись певною визначеною територією;
- взаємозв'язок виробництв і галузей, що проявляється в комплексності розвитку регіону та забезпечує його функціонування як системи;
- можливість відтворення потенціалу (природного, виробничого, демографічного, науково-технічного);
- своєрідність господарського комплексу, який вирізняє певний район з-поміж інших;
- певна спеціалізація, що визначає місце регіону в територіальному поділі праці;
- динамічність, яка проявляється у певних змінах, розвитку регіону;

- наявність зовнішніх зв'язків [27, с. 26].

На нашу думку, під терміном «регіон» слід розуміти самостійне територіальне утворення субнаціонального рівня з урахуванням історичних, соціально-економічних, політичних і культурних особливостей, що представляє собою складну, цілісну та динамічну систему, державне управління якою полягає в реалізації спільних інтересів всіх територіальних одиниць даного утворення з метою забезпечення його сталого розвитку та розвитку держави в цілому.

Стратегічне планування регіонального розвитку – це постійний покроковий процес встановлення поточного стану тенденцій розвитку певного об'єкта; умов його розвитку та поточного стану; відповідальних виконавців та необхідних економічних ресурсів, та відповідає на три послідовні запитання: де знаходимся, де хотіли б знаходитись, як досягти бажаного результату.

Регіональне стратегічне планування спирається на потенціал людей як основу організації та на територіальну громаду як базу будь-якої території, орієнтує їх діяльність на запит кінцевого споживача, гнучко регулює та забезпечує своєчасні зміни об'єкта управління, що відповідають викликам з боку зовнішнього середовища. Саме такий підхід дозволяє країні набувати конкурентоздатної ланки в світовому суспільстві [26].

Аналіз зазначених у законодавчих документах напрямків розвитку регіональних стратегій дозволяють зробити висновок, що горизонт стратегічного планування розвитку у 5-ти річному відрізку часу може постійно змінюватись та набувати нових рис для

Отже, регіональне стратегічне планування – це комплекс рішень та дій по розробці стратегій, які необхідні для досягнення цілей такого територіального утворення. Сучасне стратегічне планування є інструментом управління, який допомагає керівництву приймати базові рішення. Світовий досвід свідчить, що стратегічне планування в тому чи іншому варіанті, – обов'язковий елемент виходу країни з економічної кризи.

Беручи до уваги сутність стратегічного управління розвитком регіону, можемо зазначити такі основні етапи управління, що розрізняються за цілями, завданнями, видами забезпечення:

- 1) стратегічний аналіз стартових умов та вихідних передумов регіонального розвитку на перспективу, що розглядається;
- 2) обґрунтування стратегічного вибору регіону, стратегічних цілей розвитку галузей та сфер його життєдіяльності;
- 3) створення та забезпечення ефективного механізму управління реалізацією стратегічних цілей регіонального розвитку.

Стратегічне планування є частиною стратегічного управління, орієнтованого на досягнення бажаного стану територій у довгостроковій перспективі. При стратегічному управлінні оперативні рішення приймаються з врахуванням вибраної стратегії розвитку території. Основою планування є орієнтація на перспективний стан території, ефективне використання наявного потенціалу, посилення позитивних тенденцій і передумов, концентрація умов на пріоритетні напрями діяльності.

Особливістю планування, зокрема стратегічного, в сучасних умовах є те, що відбулося посилення залежності діяльності об'єктів планування від впливу зовнішнього середовища. Це потребує впровадження нового механізму побудови їх планової діяльності. Усе більшу роль у цьому механізми відіграють процеси, пов'язані з індикативним плануванням, яке дозволяє за допомогою системи економічних показників поєднувати державне регулювання з ринковими принципами господарювання. Ефективність цього механізму багато в чому визначається адекватною системою стратегічного, у тому числі індикативного планування, яка здатна враховувати якість, складність і високу гнучкість процесів, які відбуваються як всередині, так і поза регіональною соціально-економічною системою.

Стратегічне планування стає необхідним елементом управління як реакція на швидкі зміни, які відбуваються в економіці та суспільстві. Традиційне планування не відповідає викликам сучасності. Зокрема,

стратегія економічного розвитку регіонів розглядається як «...система заходів, спрямованих на реалізацію довгострокових завдань соціально-економічного розвитку держави з урахуванням раціонального внеску регіонів у вирішення цих завдань» [25, с. 30]. Ця стратегія змінюється залежно від соціально-економічної й політичної орієнтації держави на тому чи іншому етапі розвитку.

Порівняльний аналіз методології стратегічного планування регіонального розвитку, що використовується у зарубіжних країнах та української практики планування регіонального розвитку, у тому числі змісту Стратегій свідчить про переважання характеристик традиційного планування регіонального розвитку в Україні та тенденції переходу до стратегічного планування. Концептуальні відмінності між традиційним та стратегічним плануванням обґрунтовано експертами ЮНЕСКО (табл. 1).

Таблиця 1

Відмінності між традиційним та стратегічним плануванням [41]

Традиційне	Стратегічне
Орієнтоване на розроблення Стратегії	Орієнтоване на реалізацію Стратегії
Технократичний підхід	Партнерський підхід
Нейтральне	Мобілізація усіх інструментів
Лінійне планування	Сценарне планування
Жорстке впровадження	Гнучке впровадження
Орієнтація на поточний стан справ	Орієнтація на зміни
Моніторинг відповідності технічним умовам	Моніторинг результативності
Акцент на документі – Стратегії	Акцент на Плані реалізації

Різниця традиційного та стратегічного планування головним чином полягає й у принципі розробки стратегій. У традиційному планування відбувається «зверху вниз» працівниками департаментів економіки обласних державних адміністрацій, із назначим залученням районних державних адміністрацій та спеціалістів із громадянського суспільства, а у стратегічному плануванні збирається експертно-наукова група з вихідців із різних галузей та залученням міжнародних експертів.

Так само нині розрізняють дві специфічні ознаки стратегічного планування: конкурентоспроможність і діалог, в якості головних характеристик змісту (предмету) стратегічного плану та процесу стратегічного планування.

Зазначене вище дозволяє сформулювати актуальність запровадження системи стратегічного планування на регіональному рівні, виділивши такі причини:

- стратегічне планування є визнаним світовою практикою елементом у системі управління регіоном, який дає змогу створювати умови та використовувати потенціал для перспективного розвитку;
- в умовах докорінних соціально-економічних перетворень, які передбачають адаптацію територій до вимог ринкової економіки та відкритого конкурентного ринку, цей інструмент допомагає приймати поточні рішення з урахуванням стратегічних цілей розвитку території;
- стратегічне планування є найбільш відповідним інструментом, зданим консолідувати зусилля влади та громади в розв'язанні проблем розвитку регіону;
- процес стратегічного планування сприяє зміцненню взаємовідносин між владою та громадськістю, поліпшенню іміджу території, створює єдине поле дій усіх його активних сил.

Виходячи з суб'єкту, предмету, змісту й особливостей стратегічного планування, можемо навести власне визначення цього поняття. Отже, стратегічне планування розвитку регіону – це невід'ємний елемент системи управління регіоном, інструмент консолідації колективного стратегічного суб'єкту та досягнення ним спільних інтересів, у процесі чого відбувається встановлення стратегічних орієнтирів сталого розвитку регіону та напрямів підвищення його конкурентоспроможності, а також внутрішнього потенціалу.

1.2 Нормативно-правова база стратегічного планування регіонального розвитку

Стратегічне планування було започатковане ще у давні часи. Тоді його застосовували у війковій справі. Там воно характеризувалось наступними ознаками: масштабність думки, прорахунок різних варіантів розвитку подій, урахування всіх зовнішніх процесів, чітка постановка кінцевої мети та її досягнення. В сучасних умовах всі ці ознаки є чинними та актуальними. Починаючи з 50-х років XX століття поняття стратегічного планування починає застосовуватись в управлінні підприємствами.

В Україні є три стратегічні орієнтири розвитку держави, економіки, суспільства, а саме: до 2000-х років – перехід до ринкової економіки, після й до сьогоднішніх днів – інтеграція до Європейського союзу, починаючи з 2016 року - децентралізація влади.

Аналіз системи правових та інституційних засад регіонального стратегічного планування в Україні дозволяє стверджувати, що ця система включає в себе:

- програмні документи вищого державного керівництва;
- законодавчі та нормативні акти України, що діють на макроекономічному і регіональному рівнях;
- координаційні органи з питань регіонального розвитку та взаємодії органів державної влади і місцевого самоврядування

Реалізація державної регіональної політики здійснюється на основі системи взаємопов'язаних документів, що ґрунтуються на Стратегії сталого розвитку України, Генеральній схемі планування території України, схемах планування територій на регіональному та місцевому рівнях. Так, зокрема, Генеральна схема планування території України визначає пріоритети та концептуальні вирішення планування і використання території країни, вдосконалення систем розселення та забезпечення сталого розвитку

населених пунктів, розвитку виробничої, соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури, формування національної екологічної мережі [6].

Законодавство з питань державної регіональної політики складається з Конституції України [1], Законів України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [7], «Про стимулювання розвитку регіонів» [8], «Про місцеве самоврядування в Україні» [9], «Про місцеві державні адміністрації» [10], «Про транскордонне співробітництво» [11], «Про регулювання містобудівної діяльності» [12], «Про державні цільові програми» [13], «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [14] та інших законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, а також міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Основою нормативно-правової бази регіональної політики на сьогодні є Закони України «Про засади державної регіональної політики» [5], «Про стимулювання розвитку регіонів» [8] та Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року № 385 від 06.08.2014 р. [17].

Окремо пропонуємо окреслити основні положення Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08.09.2005 р. № 2850-IV, яким передбачається запровадження нової моделі стимулювання розвитку регіонів, визначені її засади, а саме:

- 1) збалансування загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів розвитку через визначення науково обґрунтованих пріоритетних напрямів розвитку регіонів;
- 2) програмно-цільовий підхід до розв'язання проблем регіонального соціально-економічного розвитку;
- 3) створення сприятливого інвестиційного середовища в регіонах;
- 4) максимальне наближення послуг, що надаються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, до споживачів цих послуг;

5) концентрація на конкурсній основі коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів, а також інших ресурсів з метою досягнення найбільш ефективного їх використання для цілей регіонального розвитку;

6) співробітництво та взаємна відповідальність центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, наукових і громадських організацій та інших суб'єктів у виконанні завдань регіонального розвитку;

7) реалізація партнерських стосунків між центральним Урядом та місцевими органами самоврядування щодо спільного вирішення завдань регіонального розвитку на основі відповідних угод;

8) визначення чітких критеріїв, за якими територіям надаватиметься статус депресивних, та інструментів державної та регіональної підтримки їх розвитку [8].

Реалізація зазначеного Закону здійснюється шляхом, по-перше, запровадженням договірних засад у відносинах між Урядом та органами місцевого самоврядування через підписання Угод щодо регіонального розвитку щодо реалізації в регіонах спільних заходів, визначених державною стратегією регіонального розвитку та регіональними стратегіями розвитку, а по-друге, забезпечення державного стимулювання розвитку депресивних територій шляхом розроблення та виконання Програм подолання депресивного стану територій і надання цільової державної підтримки для розвитку виробничої та соціальної інфраструктури, формування інфраструктури підприємництва, фінансування програм перекваліфікації працівників, розвиток соціально-культурної сфери та охорони довкілля.

На наступному рівні знаходяться постанови Кабінету Міністрів України, зокрема:

- Про затвердження Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених Стратегії і плану заходів № 931 від 11.11.2015 р. [18];

- Про затвердження Порядку та Методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики № 856 від 21.10.2015 р. [19];
- Деякі питання реалізації у 2018–2020 роках Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року від 12 вересня 2018 р. № 733 [20].

Так само, не менш значимою є Методика розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації затверджена наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України 31 березня 2016 року № 79 [21].

Окремої уваги заслуговують угоди щодо регіонального розвитку укладаються між Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими радами з метою узгодження державних пріоритетів регіонального розвитку з регіональними пріоритетами та концентрації державних і місцевих ресурсів для їх виконання. За результатами аналізу переваг регіону та основних структурних проблем, які негативно впливають на конкурентоспроможність і потенціал зростання у кожному регіоні, Угоди визначають спільні заходи органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з реалізації державної стратегії регіонального розвитку та регіональних стратегій розвитку.

Угоди дають можливість започаткувати на довгостроковій основі нові стосунки між центром і регіонами щодо вирішення проблем територіального розвитку. Ініціатором укладення Угоди можуть бути Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські ради. У разі потреби інші органи місцевого самоврядування можуть подавати свої пропозиції щодо укладення такої Угоди, а також про внесення змін до неї відповідно до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних,

Київської та Севастопольської міських рад. Нині переважна більшість регіонів уже мають затверджені стратегії соціально-економічного та культурного розвитку.

Таким чином, нормативно-правове забезпечення стратегічного планування регіонального розвитку в цілому можна вважати сформованим. Водночас за умов сьогодення воно потребує ретельного розгляду, аналізу і вдосконалення згідно з європейськими вимогами. Під час стратегічного планування регіонального розвитку обов'язково потрібно враховувати те, що для забезпечення максимально комфортного життя у регіонах необхідно досягти рівноваги у трьох сферах – економічній, соціальній та екологічній.

Водночас, необхідно зазначити, що сучасне регіональне стратегічне планування характеризується комплексними діями різних просторових, економічних, соціальних, культурно-духовних та інших чинників, що потрібно враховувати в процесі здійснення стратегічного територіального планування. Саме тому в Україні розробляється декілька планувальних документів, вони мають свій об'єкт, призначення та укладені на основі вище перерахованих законодавчих актів. До таких документів відносять: загальні стратегії місцевого розвитку, просторові програми (генеральні плани населених пунктів) та загальні щорічні програми соціально-економічного розвитку та культурного розвитку територій. Перші документи націлені на розвитку сприятливого середовища для підприємницького сектору, підвищення рівня життя населення, залучення нових інвесторів, та забезпечення базових соціальних потреб населення. Другий тип документів відповідає за розвиток території як об'єкта реалізації містобудівної політики місцевої влади.

Нормативно-правову базу здійснення стратегічного планування місцевого розвитку можна умовно поділити на три блоки: - перший – визначає роль та місце органів місцевого самоврядування в організації та здійсненні процесу управління розвитком території, зокрема – через розроблення і реалізацію стратегій місцевого розвитку; - другий – формує

основні засади стратегічного планування на місцевому рівні (від держави до окремої території); - третій – визначає особливості участі у процесі формування та реалізації стратегії місцевого розвитку юридичних і фізичних осіб.

Усі ці блоки здійснюються на основі певних нормативно-правових документів, таких як: Конституція України, Закони України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 р., “Про місцеві державні адміністрації” від 9 квітня 1999 р., Законів України: “Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України” від 23 березня 2000 р., “Про стимулювання розвитку регіонів” від 8 вересня 2005 р., “Про державні цільові програми” від 18 березня 2004 р.; Указів Президента України “Про Концепцію державної регіональної політики” від 25 травня 2001 р., “Про Стратегію економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004–2015 роки” від 28 квітня 2004 р.; Постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року», від 21 липня 2006 р., «Про затвердження Порядку розроблення, проведення моніторингу та оцінки реалізації регіональних стратегій розвитку» від 16 грудня 2011 р., “Про затвердження Порядку здійснення моніторингу показників розвитку регіонів, районів, міст республіканського в Автономній Республіці Крим і обласного значення для визнання територій депресивними” від 2 березня 2010 р., «Про утворення Ради з питань регіонального розвитку та місцевого самоврядування» від 2 квітня 2009 р.; Розпорядження Кабінету Міністрів України “ Про схвалення Концепції вдосконалення системи прогнозних і програмних документів з питань соціально-економічного розвитку України” від 4 жовтня 2006 р.; Наказу Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції “Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування регіональних стратегій розвитку”, Закони України: “Про звернення громадян” від 2 жовтня 1996 р., «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»

від 8 вересня 2005 р., “Про статус депутатів місцевих рад” від 11 липня 2002 р., Постанови Кабінету Міністрів України “Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади» від 4 січня 2002 р., “Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики” від 3 листопада 2010 р., Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про роботу центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення відкритості у своїй діяльності, зв’язків з громадськістю та взаємодії із засобами масової інформації” від 18 жовтня 2004 р. та ін.

Отже, можемо стверджувати, що в Україні створено правові та інституційні засади здійснення стратегічного планування регіонального розвитку, але є проблема неузгодженості законодавчих актів, що регламентують цю сферу.

Так, наприклад, Законом «Про стимулювання розвитку регіонів» передбачене затвердження Кабінетом Міністрів України державної стратегії регіонального розвитку і, з урахуванням її норм, – затвердження регіональних стратегій розвитку відповідними місцевими радами за поданням місцевих державних адміністрацій [8]. Однак Законами України «Про місцеві державні адміністрації» і «Про місцеве самоврядування в Україні» відповідно розробка і виконання адміністраціями та затвердження радами такого документа, як стратегія, не передбачена [9; 10]. Натомість передбачена лише розробка й затвердження програм соціально-економічного й культурного розвитку відповідних регіонів. Таким чином, правове положення такого документа, як регіональна стратегія розвитку, є недосконалим, оскільки, з одного боку, вона повинна бути затверджена, а з іншого – обов’язковість її дотримання не є нормативно закріпленою.

Отже, наразі паралельно діють стратегічні програмні документи щодо регіонального розвитку, розробка та реалізація яких регулюється різними законами і спрямована на виконання різних актів вищого порядку: в одних випадках – Державної програми економічного і соціального розвитку

України на відповідний короткостроковий період, в інших – Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р. Тому поки що, на жаль, не можна говорити про існування цілісної та досконалої системи нормативно-правових актів з питань стратегічного планування розвитку територій.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

2.1 Характеристика стратегічного планування регіонального розвитку в Україні

Необхідно першочергово зазначити, що стратегічне планування регіонального розвитку було запроваджено Законом України «Про стимулювання розвитку регіонів». З цією метою було підготовлено «Державну стратегію регіонального розвитку України на період до 2020 року». Прийняття Стратегії визначило ключові проблеми, на вирішення яких мали бути спрямовані заходи державної політики розвитку регіонів протягом наступних 10 років:

- низька інвестиційна привабливість регіонів та інноваційна активність в них;
- нерозвинута виробнича та соціальна інфраструктура;
- зростання регіональних диспропорцій у сфері соціально-економічного розвитку регіонів;
- слабкі міжрегіональні зв'язки;
- нераціональне використання людського потенціалу.

Слід зазначити, що в сучасній Україні стратегічне планування почало розроблятися ще в 1994-1995 рр. у містах Львів, Тернопіль та Харків. Проте внаслідок дії різних обставин ці плани не були прийняті й реалізовані. Під

час зробленого аналізу було визначено: перші розроблені стратегічні плани розвитку міст мали в більший мірі декларативний характер, не мали ресурсного забезпечення. Лише в 1997 році було розроблено Агенцією економічного розвитку Івано-Франківщини спільно з Канадсько-українським бізнес-центром і з фінансуванням Канадської агенції міжнародного розвитку першого стратегічного плану розвитку м. Івано-Франківськ. Кожна область України почала розробляти стратегію свого розвитку, яка ґрунтувалась на пріоритетах і завданнях Програми економічних реформ на 2010-2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможне суспільство, ефективна держава». Різні форми планування почали використовуватися в багатьох районах і населених пунктах України, у деяких населених пунктах і районах уже впродовж років розроблено було по декілька послідовних стратегічних документів [25, с. 75].

Політика регіонального розвитку в Україні на сучасному етапі формується відповідно до принципів програмування, концентрації, синхронізації дій («синергії»), поляризованого розвитку, додатковості, збалансованого розвитку, партнерства, єдності та просторової єдності [34, с. 145].

Оскільки Україна йде шляхом європейського досвіду децентралізації управління (делегування центральними органами управління своїх функцій регіональним органам влади), то, відповідно, на певному етапі історичних трансформацій посилюється увага до ролі регіонів в економічному та соціальному розвитку держави. Так, з метою реалізації обраного курсу регіонального розвитку, який окреслено в Державній стратегії регіонального розвитку, регіони країни (а такими у стратегічному плані та у правовому полі зі стратегічного планування в Україні вважаються АРК, області, м. Київ та м. Севастополь) мали б розробити у тримісячний строк проекти стратегій власного економічного й соціального розвитку до 2015 року, причому пріоритетні напрями розвитку кожного регіону (які за словами представників Національного інституту стратегічних досліджень мали стати домінуючими

при розробці регіональних стратегій розвитку [24]) уже були зазначені в стратегічному плані держави. Розробникам залишалося подумати лише над їх втіленням, тобто прописати, відповідно до чинних на той час «Методичних рекомендацій щодо формування регіональних стратегій розвитку» (від 2002 року), відштовхуючись від наявного потенціалу, поетапний стратегічний план дій щодо соціально-економічного розвитку регіону, визначити головних учасників реалізації, можливі джерела фінансування, рекомендувати інструменти та процедури реалізації заходів і систему індикаторів.

Проте регіони не квапилися виконувати положення Державної стратегії регіонального розвитку до 2015 року щодо підготовки проектів власних стратегій розвитку. Як результат – маємо опрацювання регіональних стратегій розвитку до 2015 року в різні терміни та до того ж ще й з суттєвим порушенням відведеного на це тримісячного строку. Попри порушення часових рамок, підхід до планування в більшості областей виявився суто формальним. У затверджених стратегіях економічного та соціального розвитку регіонів, як засвідчують результати проведеного автором дослідження, пріоритети, що були окреслені державою, у повному обсязі враховані лише трьома регіонами (про це чітко вказано у стратегіях розвитку Закарпатської, Львівської та Тернопільської областей), що свідчить про інтеграцію стратегічних пріоритетів державної стратегії регіонального розвитку на регіональні стратегії розвитку лише на 11 % [41, с. 74-76].

Досить активно в Україні, за власної ініціативи керівництва територіальних громад, розробляються стратегії економічного та соціального розвитку інших територій мезорівня – міст, субрегіонів, агломерацій. Наприклад, лише для м. Львова за період з 1991 по 2010 рр. розроблено 115 стратегій, програм, концепцій як за регіональним, так і за галузевим принципом [32, с. 11]. Поширюється практика стратегічного планування і на районні центри. Свідченням тому можна визнати наявність у стратегіях економічного та соціального розвитку окремих регіонів країни пріоритетних напрямів розвитку районів і міст цих областей.

У цілому наголосимо, що стратегічне планування економічного та соціального розвитку має в Україні здебільшого хаотичний характер, адже чіткого взаємозв'язку між стратегіями не простежується. Процес охоплює в більшій мірі макрорівні.

Водночас слід взяти до уваги й той факт, що наразі в Україні стратегії розробляються переважно на неявному припущенні, що розробники володіють необхідною інформацією та методами, які можуть бути виконані в повному обсязі від початку до завершення планування. Практично більшість розроблених стратегій реалізуються декларативно і формально. Вони недостатньо гнучко сформульовані, щоб адаптувати реалізацію до змінних обставин. Необхідність у гнучкості та постійній адаптації стратегії до змінних обставин стала все більш очевидною у другій половині 1970-х років (після першої нафтової кризи) та впродовж 1980-х років, коли загальне економічне середовище стало більш нестабільним і непередбачуваним. Недостатня увага у стратегічному плануванні регіонального розвитку приділяється моніторингу й урахуванню постійно змінних умов [26, с. 28].

З метою підвищення результативності стратегічного планування та реалістичності розроблених адміністративно-територіальними утвореннями країни стратегій, в останніх має бути чітко прописаний механізм реалізації запланованих стратегічних завдань на шляху просування до стратегічного бачення, який окреслено перспективним планом її розвитку. У розпорядженні ключових учасників стратегічного планування (обласних і районних державних адміністрацій, обласних рад та органів місцевого самоврядування в районах, містах) є доволі різноманітний інструментарій організації їх діяльності в напрямі досягнення стратегічної мети розвитку мезосистеми. Уся його сукупність залежно від сфер діяльності систем мезорівня може бути представлена в розрізі окремих механізмів реалізації стратегічних планів як своєрідних процесів організації діяльності органів державного управління та органів місцевого самоврядування за участю представників бізнесу та громадськості, в напрямі, який задається

стратегіями місцевого розвитку, а саме таких як: організаційного, нормативно-правового, фінансово-економічного, інституційного й інформаційного механізмів. Серед великого різноманіття можливих інструментів реалізації стратегій основне місце має відводитися проектному забезпеченню реалізації стратегічних планів, що складає основу стратегічного плану дій, адже те, які завдання виконуватимуться для досягнення стратегічних цілей у межах окремих пріоритетів, можна визначити лише за допомогою запропонованих до реалізації проектів.

Проблема планування успішності та результативності реалізації стратегій має розглядатися в комплексі. Адже незалежно від того, що є об'єктом стратегічного планування – процеси, що відбуваються в економічній та соціальній сферах міста, району, регіону чи країни, до процесів моніторингу й оцінювання мають висуватися єдині вимоги, регламентовані в нормативно-правовому полі держави, що зробить процес дієвим, у тому числі шляхом належного його супроводження з боку відповідних інститутів.

Практика стратегічного планування, що склалася в Україні, не дозволяє оцінити ані результативність, ані ефективність реалізації стратегій. За таких обставин доцільно розглядати оцінювання реалізації регіональних стратегій розвитку на підставі визначення сумарного впливу фактично досягнутих ключових показників впровадження стратегічних заходів на рівень та ефективність розвитку соціально-економічних систем. У свою чергу, просуваючись шляхом оцінювання реалізації регіональних стратегій розвитку на підставі визначення сумарного впливу фактично досягнутих ключових показників впровадження стратегічних заходів та обравши для досягнення окресленої мети метод комплексного інтегрального оцінювання, встановлена залежність рівня розвитку соціально-економічної системи від якісного набору індикаторів, які обираються для обчислення комплексного показнику ефективності.

2.2 Переваги та недоліки стратегічного планування регіонального розвитку

В Україні державна регіональна політика впродовж останніх 15–20 років пройшла певний еволюційний шлях, яскраво відображений, до прикладу, в сучасних аналітичних монографіях [45; 39]. Але не зупиняючись детально на цьому, пропонуємо проаналізувати сучасні переваги та недоліки стратегічного планування регіонального розвитку в Україні.

І слід почати з того, що в сучасній практиці регіонального управління дуже часто не враховуються специфічні особливості старопромислових територій, що значно підвищує рівень їхньої незахищеності від загроз, які впливають на розвиток країни в цілому. Питання регулювання таких територій завжди залишаються дискусійними [34, с.144].

Іншим недосконалим моментом є те, що регіони практично не мають реального впливу на реалізацію таких програм, навіть якщо той чи інший регіон є задіяним в їх реалізації. Відсутні чіткі норми, які б передбачали необхідність участі регіону у відборі підрядників, виконавців, партнерів, участі в тендерах на закупівлю товаро-матеріальних цінностей. У результаті це може призвести до неефективного використання коштів.

Усунення регіонів гальмує розвиток на їх території відповідної виробничої та сервісної інфраструктури, яка могла допомагати в реалізації загальнодержавних проектів.

Позитивним моментом сьогодення є те, що стратегічне планування регіонального розвитку відтепер обов'язково міститиме елементи SMART-спеціалізації. За ним – майбутнє розвитку регіонів. Про це на засіданні Уряду сказав Віце-прем'єр-міністр – Міністр регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України Геннадій Зубко, коментуючи прийняття відповідної постанови та змін до Закону України «Про засади

державної регіональної політики». За його словами, у Європейському Союзі на регіональному та національному рівнях розроблено 120 стратегій smart-спеціалізації. Цей підхід вже застосовується в 12 країнах, в Україні – у пілотних областях: Запорізькій, Одеській та Харківській [43].

Великою перевагою можна вважати і створення за підтримки Європейського Союзу онлайн-платформи Державного фонду регіонального розвитку, який з огляду на європейський досвід впровадження політики регіонального розвитку є одним із найважливіших інструментів для успішної реалізації даного розвитку та забезпечення ефективності наявних фінансових ресурсів (концентрації).

Державний фонд регіонального розвитку визначено статтею 24-1 Бюджетного кодексу України. Відповідно до положень цієї статті він створюється у складі загального фонду державного бюджету [4].

Відповідно кошти державного фонду регіонального розвитку спрямовуються на виконання:

- 1) державної стратегії регіонального розвитку та регіональних стратегій розвитку;
- 2) державних цільових програм та інвестиційних програм (проектів) у частині виконання заходів регіонального розвитку;
- 3) угод щодо регіонального розвитку та програм подолання депресивності територій;
- 4) державних програм розвитку транскордонного співробітництва;
- 5) програм і заходів соціально-економічного розвитку регіонів, включаючи програми і заходи розвитку окремих адміністративно-територіальних одиниць (зокрема, малих міст, гірських населених пунктів, населених пунктів зон спостереження тощо).

Нині фактично єдиним законодавчим підґрунтям та основою його функціонування є Постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.2015 р. № 196 «Про деякі питання державного фонду регіонального розвитку». Але зазначеною постановою було встановлено лише Порядок підготовки, оцінки

та відбору інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку та проектів – переможців «Всеукраїнського громадського бюджету», що можуть реалізовуватися за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку та Порядок використання коштів державного фонду регіонального розвитку [20]. Інші питання щодо функціонування фонду залишилися осторонь. Зважаючи на це, на нашу думку, для покращення системи фінансового та інституційного забезпечення регіонального розвитку необхідно прийняти ряд кроків, про які більш детально йтиметься в наступному розділі.

Так само необхідно розуміти, що найближчі 7 років ефективність розвитку кожного регіону значною мірою залежатиме від того, як саме буде побудований процес стратегічного планування у 2019 році. Уже нині в областях приступають до підготовки регіональних стратегій розвитку на 2021-2027 рр. і планів заходів з їх реалізації. У Мінрегіоні дали чіткий сигнал – державні кошти в наступні роки спрямовуватимуть на фінансування проектів розвитку лише відповідно до якісно розроблених регіональних стратегічних документів. Найперше – регіони повинні провести ґрунтовний аналіз помилок, яких вони допустилися в попередніх стратегіях розвитку. Друге – система стратегічних планувальних документів регіонального рівня повинна повністю відповідати вимогам законодавства щодо державної регіональної політики [44].

Серед поширених помилок сьогодення є вибір цілей окремих стратегій обґрунтований не логікою, а суб'єктивними чинниками; низька якість описів технічних завдань на проекти; у деяких регіонах вартість плану заходів з реалізації стратегії регіону перевищує десятки мільярдів гривень, а це ресурси, які регіон не зможе акумулювати за період дії плану реалізації. До прикладу, в країнах ЄС діє «запобіжник» від таких помилок. Жоден регіон не отримує доступу до коштів структурних фондів, доки не виконає вимог нормативної бази, визначених Європейською Комісією. В Україні, на жаль, такого запобіжника поки немає, тож якість розроблених регіонами

стратегічних документів ніяк не впливає на шанси отримати кошти на реалізацію державної регіональної політики [44].

Тому при розробці стратегічного плану території необхідно обов'язково враховувати основні цілі (пріоритети) Стратегії економічного та соціального розвитку України; Державної стратегії регіонального розвитку; регіональних стратегій розвитку Автономної Республіки Крим, областей; стратегій розвитку галузей економіки (сфер діяльності) (у разі необхідності). Тобто стратегічний план місцевого розвитку має бути узгоджений із стратегічними цілями вищеназаних стратегічних документів.

Ініціювати процес розроблення стратегії може будь-який суб'єкт місцевого розвитку. В ініціативних пропозиціях необхідно обґрунтувати актуальність та корисність стратегічного планування для територіальної громади, свій погляд стосовно розробників стратегії, визначити можливі перешкоди щодо запровадження стратегічного планування, шляхи їх подолання.

Система цілей стратегії місцевого розвитку складається з таких елементів: 1. Стратегічне бачення – довгостроковий горизонт (10–15 років). 2. Пріоритети місцевого розвитку – довгостроковий горизонт (10–15 років). 3. Стратегічні цілі – середньостроковий горизонт (3–5 років). 4. Оперативні цілі – короткостроковий горизонт (1–3 роки).

Розроблення стратегій регіонального розвитку на період до 2020 р. характеризувалося двома принциповими відмінностями від попередньої практики – широким залученням громадськості та підготовкою Планів реалізації. Зміст і структура стратегій регіонального розвитку українських областей на період до 2020 року свідчить про тенденцію до застосовування європейської практики управління регіональним розвитком, зокрема у частині використання методології стратегічного планування регіонального розвитку. Основними її характеристиками є такі:

- завершення планування на рівні конкретних проектів;

- використання проектного підходу та визначення вартості всіх проектів;
- орієнтація на конкретні вимірювані результати;
- висока зацікавленість учасників планування регіонального розвитку щодо впровадження проектів Стратегії, оскільки це створює можливості отримати додаткові ресурси.

На основі даних діагностики початкового стану розвитку території (профілю громади) та узагальнення уявлень основних суб'єктів територіального розвитку щодо моделі бажаного майбутнього формується Стратегічне бачення, яке є новим елементом довгострокового планування розвитку та окреслює різносторонній оптимістичний погляд на розвиток території в майбутньому і є основою тих завдань, виконання яких буде визначено місцевою стратегією.

Особливої уваги у даному контексті заслуговує питання моніторингу та оцінки процесу стратегічного планування регіонального розвитку в Україні. Треба відмітити, що ця питання залишається досі невпорядкованим. Хоча стратегічні плани, в основному, й містять розділи, у яких зазначається необхідність відслідковування результативності впровадження стратегій, але про якийсь алгоритм чи порядок дій у них не йдеться. 11.11.2015 р. Кабінет Міністрів України видав Постанову № 932 «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів» [18]. Проте якщо у процесі розробки стратегії Постановою передбачається залучення широких верств населення «шляхом обговорення з громадськістю із залученням засобів масової інформації, анкетування, публічних виступів тощо», то про їх участь в моніторингу й оцінюванні не згадується.

Певний досвід щодо залучення до регіональної політики всіх зацікавлених сторін, участі громадських організацій і активних громадян на різних етапах стратегічного планування мають дві області: Закарпатська та

Запорізька. Так, у стратегічному плані Запорізького регіону моніторинг громадської думки прописаний як невід’ємна частина загального процесу, що повинен здійснюватися «на основі опитування та зустрічей з громадськістю на предмет рівня реалізації стратегічних цілей, уточнення і коректування заходів для досягнення визначених пріоритетів». Відповідно до цього Громадська рада, що була створена при облдержадміністрації зосередила свою увагу на виконанні регіональної стратегії. Основною причиною цього було те, що протягом 4,5 років реалізації регіональної стратегії, жодного разу не підводилися підсумки її виконання. У процесі оцінки та моніторингу стану виконання регіональної програм розвитку Запоріжжя Громадською радою були прийняті рекомендації [22].

Для визначення стратегійних цілей соціально-економічного розвитку регіону, нами було проведено аналіз сильних сторін, можливостей розвитку, слабких сторін та загроз розвитку Запорізької області (SWOT-аналіз) з урахуванням стану та тенденцій розвитку, актуальних проблемних питань галузей господарського комплексу та соціальної сфери, висновків до розділів описово-аналітичної частини Стратегії (соціально-економічного аналізу розвитку області за 2010 - 2014 роки). Інформація наведена у таблиці 2.

Таблиця 2

SWOT-аналіз Запорізької області

Сильні сторони регіону	Слабкі сторони регіону
1. Сприятливі природно-кліматичні умови, наявність значної сировинної бази та забезпеченість водними ресурсами. 2. Значний транзитний потенціал та розвинута транспортна інфраструктура. 3. Диверсифікована економіка області та потужний індустріальний комплекс. 4. Значні енергогенеруючі потужності та високий потенціал розвитку відновлюваної та альтернативної енергетики. 5. Сприятливі умови для ведення сільського господарства. 6. Наявність значної кількості ділянок під створення індустріальних парків, які відповідають вимогам ЗУ «Про індустріальні парки». 7. Розвинені зовнішньоекономічні зв'язки. 8. Значний науково-освітній потенціал та високий професійно-кваліфікаційний рівень економічно-активного населення. 9. Велика кількість об'єктів історико-культурної спадщини, рекреаційних зон. 10. Налагоджений діалог влади та бізнесу щодо прийняття стратегічних та оперативних управлінських рішень. 11. Значний досвід толерантного співіснування багатонаціональної громади в області.	1. Значний рівень техногенного навантаження на навколишнє природне середовище та загострення екологічних проблем. 2. Висока ресурсо- й енергоємність виробництва та значний ступінь зносу основних фондів. 3. Низька інноваційна активність, слабе впровадження новітніх технологій та зниження інвестиційної активності у розвиток матеріального виробництва та бізнесу. 4. Недостатньо розвинута мережа збуту, інфраструктура переробки та зберігання сільськогосподарської продукції. 5. Значний рівень експортної орієнтованості індустріального сектору економіки регіону на традиційні ринки, в тому числі РФ. 6. Незадовільний технічний стан та слабка транспортна спроможність автомобільних доріг. 7. Проблема утилізації промислових і твердих побутових відходів. 8. Повільний розвиток будівництва, особливо будівництва житла. 9. Недостатня реалізація наявного рекреаційного та історико-культурного потенціалу області, низький рівень якості курортно-туристичних послуг. 10. Міжрайонні диспропорції у розвитку територій області.
Можливості	Загрози

1. Децентралізація влади, проведення адмінреформи та зростання бюджетної самостійності громад. 2. Продовження процесів інтеграції з Європейським Союзом. 3. Зростання інвестиційної привабливості та нарощування міжнародної технічної допомоги. 4. Покращення бізнес-клімату в Україні, відновлення стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу, подальше реформування системи надання адміністративних послуг. 5. Впровадження політики підвищення енергоефективності у виробництві, житлово-комунальній та соціальній сферах. 6. Зростання світового попиту на продукцію агропромислового комплексу. 7. Диверсифікація транспортних перевезень шляхом відродження річкового судноплавства по р. Дніпро 8. Орієнтація значної частки українського населення на внутрішній туризм. 9. Доступність сучасних інформаційних технологій, їх подальший розвиток та науково-технічний прогрес. 10. Реформування освітньої та медичної галузі з метою підвищення якості освітніх та медичних послуг в Україні.	1. Політична нестабільність та продовження воєнного конфлікту на сході. 2. Поглиблення макроекономічних негативних тенденцій на національному та світовому ринках. 3. Недосконала нормативно-правова база щодо інструментів екологічної та податкової політики. 4. Потенційна загроза, пов'язана з розміщенням на території області атомної електростанції, виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру. 5. Ризики входження до нових ринків, втрата конкурентоспроможності підприємств через нездатність модернізувати виробництво та вчасно перейти на стандарти ЄС. 6. Велика кількість вимушених переселенців із зони проведення АТО, що створюють додаткове навантаження на місцеві бюджети, інфраструктуру, ринок праці та житла, правоохоронну систему. 7. Природне скорочення частки працездатного населення та зменшення видатків домогосподарств на купівлю товарів та послуг.
--	--

Запорізька область нині єдина в Україні, яка, завдяки сприянню Проекту регіонального розвитку, пройшла повний цикл стратегічного планування – від розробки до реалізації і моніторингу стратегії. Уже відпрацьований алгоритм моніторингу, який засновується на постійній системній роботі відповідного підрозділу облдержадміністрації та участі громадськості. Цей механізм моніторингу та контролю реалізації Стратегії розвитку області найближчим часом буде закріплений у Порядку проведення моніторингу та оцінки реалізації Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2020 року. Розроблено й розміщено на сайті облдержадміністрації автоматизовану програму моніторингу. Метою програми є відстеження змін, які відбуваються в соціально-економічному розвитку області, виявлення проблем та підвищення ефективності виконання управлінських рішень щодо поліпшення результатів діяльності [23]. Стратегічні цілі Запорізької області наведені у таблиці 3.

Таблиця 3

Стратегічні цілі Запорізької області

Стратегічні цілі	Операційні цілі	Завдання
------------------	-----------------	----------

1.Розвиток людського капіталу та підвищення якості життя населення	1.1.Збереження та розвиток людського потенціалу	1.1.1. Покращення стану здоров'я населення шляхом підвищення доступності та ефективності медичного обслуговування (з урахуванням потреб усіх груп населення) 1.1.2. Забезпечення надання якісних освітніх послуг та рівного доступу до них упродовж всього життя. Розвиток інклюзивної освіти 1.1.3. Розвиток компетенцій та вмінь в контексті вимог ринку праці з урахуванням потреб усіх груп населення 1.1.4. Капіталізація людського потенціалу (креативного, інтелектуального, підприємницького...) 1.1.5. Розвиток молодіжної, гендерної політики, фізичної культури та спорту як активація людського резерву регіону
	1.2. Створення умов для зростання добробуту, комфортного та безпечного проживання мешканців	1.2.1. Зміцнення громадської безпеки 1.2.2. Розвиток сучасних інструментів надання соціальних послуг (у тому числі: дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; осіб постраждалих від домашнього насильства) 1.2.3. Розбудова комунальної інфраструктури та благоустроїв, оновлення житлового фонду (у т.ч. забезпечення населення якісною питною водою) 1.2.4. Покращення системи надання адміністративних послуг (зокрема із використанням сучасних інформаційних технологій) 1.2.5. Розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури
	1.3. Забезпечення розвитку регіону, бізнесу, громади, особи	1.3.1. Активізація діалогу між представниками бізнесу, органів влади, громадськості 1.3.2. Розбудова інституцій громадянського суспільства 1.3.3. Залучення громадськості та бізнесу в процеси управління локальним та регіональним розвитком 1.3.4. Підвищення доступності публічних та інфраструктурних об'єктів для осіб із обмеженою мобільністю, створення безбар'єрного простору
2.Конкурентно-спроможна економіка регіону у національному та глобальному просторі	2.1. Індустріально-технологічний розвиток економіки на інноваційних засадах	2.1.1. Підтримка видів економічної діяльності, які характеризуються високим інноваційним потенціалом та зростаючою віддачею (виробництво інструментів і обладнання для вимірювання, дослідження та навігації; виробництво готових металевих виробів; виробництво електродвигунів, генераторів, трансформаторів, електророзподільчої та контрольної апаратури; виробництво проводів, кабелів і електромонтажних пристроїв; виробництво машин і устаткування для сільського та лісового господарства; виробництво

	повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткування) 2.1.2. Диверсифікація джерел енерговиробництва та ринків збуту електроенергії 2.1.3. Підтримка впровадження технологій індустрії 4.0 2.1.4. Формування регіональної інноваційної системи (наука – освіта – бізнес)
2.2. Розвиток бізнес-екосистеми регіону	2.1.1. Розширення інфраструктури підтримки малого та середнього бізнесу, системи інституцій залучення та супроводу інвесторів (в т.ч. інформаційне забезпечення інвестиційних процесів, міжнародної взаємодії) 2.1.2. Диверсифікація внутрішніх та зовнішніх джерел, форм інвестування в економіку регіону 2.1.3. Розвиток організаційних (бізнес-організації, громадські об'єднання) та просторових форм інтеграції бізнесу (кластери, індустріальні, науково-технологічні парки, мережі, хаби) 2.1.4. Детенізація економіки. Забезпечення доступу суб'єктів малого та середнього підприємництва до фінансових, трудових, земельних ресурсів 2.1.5. Сприяння виходу суб'єктів бізнесу регіону на нові ринки
2.3. Нарощення туристично-рекреаційного потенціалу	2.3.1. Розвиток туристичних продуктів та мереж 2.3.2. Туристична промоція області, підтримка інноваційних проєктів, культурно-мистецьких заходів, що формують імідж регіону 2.3.3. Просування історико-культурного туризму 2.3.4. Розвиток рекреаційно-курортної зони Приазов'я
2.4. Модернізація транспортно-логістичної інфраструктури в умовах зовнішніх викликів	2.4.1. Нарощення потенціалу летовищ та портів (у т.ч. річкового судноплавства) 2.4.2. Інтеграція транспортної мережі та інфраструктури в Транс'європейську опорну транспортну мережу (TEN-T)

Отже, незалежний аналіз плюсів і мінусів впровадження стратегій розвитку безумовно дає імпульс як до осмислення і коригування діяльності влади щодо покращення життя людей різних соціальних груп, так і розвитку територіальної громади в цілому. Тому нині необхідне прийняття операційних програм в умовах системних реформ і глобальної кризи. Це, перш за все, створення інституційної, фінансової та ресурсно-інтелектуальної

основи формування міжгалузевої системи стратегічного управління в області на основі нової концепції підтримки регіонального розвитку.

Одним із найбільш дієвих інструментів на шляху просування до Європейського Союзу на регіональному рівні є транскордонне співробітництво, яке відбувається, зокрема, шляхом створення та активної участі територіальних громад прикордонних країн у єврорегіональних об'єднаннях. Так, відповідно до Закону України «Про транскордонне співробітництво», єврорегіон є організаційною формою співробітництва адміністративно-територіальних одиниць європейських держав, що здійснюється відповідно до дво- або багатосторонніх угод про транскордонне співробітництво. Співробітництво в рамках єврорегіонів здійснюється з метою об'єднання зусиль в економічній сфері, розбудови соціальної, інформаційної та виробничої інфраструктури, будівництва та модернізації інфраструктури кордону, розвитку транспортної мережі, наукової та культурної співпраці, охорони навколишнього середовища [11].

Вперше термін «транскордонне співробітництво» було введено Європейською рамковою конвенцією про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, яку було ухвалено в 1980 році. У зазначеній Конвенції транскордонне співробітництво визначається як «... будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними громадами або владо, що знаходяться під юрисдикцією двох або декількох договірних сторін, а також укладання з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей» [2].

У контексті регіонального розвитку транскордонне співробітництво виступає як інструмент соціально-економічного розвитку, який дозволяє шляхом формування сукупності економічних, соціо-гуманітарних, екологічних та інших взаємозв'язків на регіональному та місцевому рівнях вирішувати спільні проблеми та реалізовувати спільні інтереси

територіальних громад прикордонних адміністративно-територіальних одиниць суміжних країн.

Географічне та геополітичне розташування України в центрі континентальної Європи створює сприятливі умови для розвитку соціально-економічних контактів по всьому її периметру. Особливістю України є її високий, у порівнянні з іншими європейськими країнами, «транскордонний потенціал»: 19 прикордонних областей, велика довжина кордонів (близько 5,5 тис. км) і сусідство з 7 державами. Враховуючі значні диспропорції в соціально-економічному розвитку регіонів України, розвиток транскордонного співробітництва є одним з резервів підвищення конкурентоспроможності більшості регіонів країни.

Із запровадженням Європейського інструменту сусідства та партнерства відбулося збільшення фінансування транскордонних програм у декілька разів. Якщо, протягом 2004-2006 рр. у рамках програм співпраці «Румунія-Україна», «Угорщина-Словаччина-Україна» та «Польща-Білорусь-Україна» було отримано фінансування 35,5 млн. євро, 27,0 млн. євро та 38,0 млн. євро відповідно, що складає 100,5 млн. євро, то в рамках програм 2007-2013 рр. це фінансування становить 381,557 млн. євро [50].

Нині питання транскордонного співробітництва вирішується на рівні спеціалізованого закону та Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, де визначено предмет співпраці у сфері регіональної політики. Це зроблено в ст. 446 Угоди, що міститься в Главі 27 «Транскордонне та регіональне співробітництво» розділу V Угоди «Економічне та галузеве співробітництво» сторони сприяють взаєморозумінню та двосторонньому співробітництву у сфері регіональної політики щодо методів формування та реалізації регіональних політик, зокрема багаторівневого управління та партнерства, з особливим наголосом на розвитку відсталих територій і на територіальному співробітництву, при цьому створюючи канали зв'язку та активізуючи обмін

інформацією між національними, регіональними та місцевими органами влади, соціально-економічними утвореннями та представниками громадянського суспільства. Стаття вимагає, щоб Сторони доклали належних зусиль у досягненні взаємного розуміння щодо методів формування та реалізації регіональних політик, обов'язково врахувавши такі методи, як багаторівневе управління та партнерство [3].

Діяльність єврорегіонів спрямовано головним чином на активізацію інвестиційної діяльності, взаємовигідне торговельно-економічне співробітництво областей України та сусідніх держав, які є членами єврорегіонів. Так, наприклад, Угода про фінансування Дунайської транснаціональної програми ратифікована 19 вересня 2018 року Законом України № 2554-VIII, яка забезпечує доступ України до 5 млн. євро допомоги в рамках Європейського інструменту сусідства для підтримки політики інтеграції в Дунайському регіоні у 4-х сферах Стратегії ЄС для Дунайського регіону, а саме:

- 1) інновації та соціальна відповідальність в Дунайському регіоні;
- 2) екологічно та культурно відповідальний Дунайський регіон;
- 3) підтримка екологічно чистих і безпечних транспортних систем та збалансованої доступності міських і сільських територій;
- 4) підвищення інвестиційної спроможності для вирішення основних суспільних проблем [15].

Так само формування ефективної та зрозумілої системи адміністративно-територіального устрою України можливе шляхом його реформування відповідно до вимог Європейського Союзу.

На думку М. М. Сороки, адміністративно-територіальний устрій повинен реформуватися з дотриманням таких вимог:

- узгодженість системи адміністративно-територіальних одиниць, створених для здійснення місцевого самоврядування, з територіальною структурою місцевих органів виконавчої влади та інших органів влади;

- повсюдність юрисдикції органів державної влади й органів місцевого самоврядування на територіях відповідних адміністративно-територіальних одиниць, за винятком окремих територій зі спеціальним статусом, де створюються спеціалізовані адміністрації відповідно до окремих законів;
- збіг меж адміністративно-територіальних одиниць з межами сусідніх адміністративно-територіальних одиниць того ж рівня;
- розташування території адміністративно-територіальних одиниць в межах території лише однієї адміністративно-територіальних одиниць вищого рівня;
- застосування принципу субсидіарності при визначенні повноважень для органів публічної влади кожного рівня адміністративно-територіальних одиниць;
- наявність для кожного рівня адміністративно-територіальних одиниць повноважень, у т.ч. галузевих, які є основними щодо інших рівнів, що виправдовує створення такого рівня адміністративно-територіальних одиниць;
- відповідність кількості суб'єктів управління, координації чи контролю з боку держави, що знаходяться у сфері впливу кожного органу публічної влади, критеріям ефективного менеджменту [42, с.14].

Ми погоджуємось з такою пропозицією та вважаємо, що ефективне проведення зазначеної реформи дозволить досягти таких позитивних результатів, як:

- 1) упорядкування адміністративно-територіальних одиниць, їх уніфікація, систематизація, забезпечення порівняльності;
- 2) підвищення ефективності використання бюджетних коштів, ріст доходної частини місцевих бюджетів;
- 3) покращення якості надання соціальних послуг населення;
- 4) створення просторової основи регіонального розвитку;
- 5) поживавлення залучення інвестицій;

- 6) покращення управління земельними ресурсами;
- 7) удосконалення системи управління територіями з боку центральних органів виконавчої влади.

Зазначене, у свою чергу, дозволить створити базу для побудови ефективної державної політики регіональним розвитком в Україні.

Отже, узагальнення досвіду регіонального планування в Україні підтверджує, що майже всі територіальні утворення країни мають стратегії, розробляють стратегічні плани або перспективні програми соціально-економічного розвитку, більшість яких, однак, має декларативний характер і є неефективними. Реальна практика регіонального стратегічного планування нині є недосконалою: використовуються застарілі методичні схеми та прийоми; при формуванні регіональних стратегій, довгострокових планів і програм не враховуються ключові відмінності між стратегічним та традиційним довгостроковим плануванням; регіональне стратегічне планування відбувається за шаблоном; не підкріплюється реальним та ефективним стратегічним управлінням; практично відсутній моніторинг ефективності реалізації стратегій, програм і проектів; слабо використовуються сучасні можливості інформаційних технологій. Найбільшим недоліком систем стратегічного планування, що впроваджуються на регіональному та локальному рівнях, є їх формалізм і надмірна технологічність на шкоду соціальній складовій, відсутність ефективності інституційних умов та механізмів реалізації. У процесі стратегічного планування регіонами недостатньо уваги приділяється і інтеграційній складовій державної політики України, яка з плином часу набуває все вагомішої актуальності.

РОЗДІЛ 3

МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

3.1 Зарубіжний досвід стратегічного планування регіонального розвитку

Як відомо з теоретичних досліджень і практики розвитку багатьох країн світу та їх об'єднань, ефективна державна регіональна політика є одним із головних інструментів державної політики загалом, спрямованої як на посилення конкурентоспроможності економіки, підвищення якості та рівня життя людей і громад, так і на єдність та інтегрованість регіональних просторів держави, що особливо важливо у період зовнішньої агресії і кризи.

При аналізі досвіду європейських країн і вивчення можливостей застосування його у вітчизняній практиці необхідно враховувати таке:

- більшість членів Європейського Союзу мають довгу історію політичної та фінансової децентралізації, а отже, їхні інституційні та людські ресурси для управління політикою та фінансові засоби для реалізації політики на місцевому рівні значно потужніші;
- існують системи планування національного рівня з чітко скоординованими структурними/галузевими операційними планами;
- можливості врядування, управління та реалізації політики регіонального розвитку дуже розвинені;
- існує добре розвинена банківська система, поєднання з чіткими правами власності на землю/майно (кадастром), що означає, що позикові кошти отримати легше;
- існують потужні агентства регіонального розвитку агенції, які надають послуги для бізнесу, а також спеціалісти з регіонального розвитку, що означає, що на місцевому рівні є досвідчені суб'єкти, котрі можуть виконувати регіональну політику;
- фінансові інструменти на підтримку регіональної політики чітко визначені, дієві та добре забезпечені ресурсами. Це зокрема урядова макроекономічна політика і мікроекономічні стимули; структурні фонди Європейського Союзу та ініціативи Європейської комісії із забезпечення

спільного фінансування; Європейський інвестиційний банк та його різноманітні інструменти, що забезпечують надання позикових коштів, підтримку акціонерного капіталу, гарантії тощо [38, с.179].

Етапи реформування регіональної політики в країнах Європейського Союзу в цілому можна поділити на три основних періоди:

1. Несистемний підхід і підхід «згори» до регіональної політики з боку центрального уряду, в також недостатня активність з боку місцевих органів влади («Бюрократичний період»).
2. Формування системного підходу та підходу нового типу «знизу» – до регіональної політики, партнерства між центральною владою і регіональними/місцевими органами влади в контексті вступу до Європейського Союзу («Перехідний період»).
3. Інтегральний регіональний підхід з боку держави, децентралізація та реальна діяльність/дієва активність органів місцевої влади стосовно реалізації/впровадження Європейської регіональної політики («Демократичний період») [46, с. 35].

На першому етапі «бюрократичного періоду» ключовими елементами реформування системи державного управління були регуляторна та інституційна реформа. У зв'язку з цим було скасовано велику кількість законів та нормативних актів, які регулювали планову економіку та державне управління місцевими справами згідно з принципами централізації та ієрархії через «систему рад» на місцевому рівні. Водночас формувалася конституційна та правова база для економічного зростання на ринкових засадах і розвитку місцевої демократії. Треба відмітити, що цей період характеризувався відсутністю сформованої регіональної політики, і розуміння того, що регіональний розвиток сприяє розвитку країни в цілому, а не лише вирішує проблеми на місцевому рівні. Деякі зусилля були спрямовані на управлінську регіоналізацію, тобто певну роль у реалізації заходів з регіонального розвитку було відведено урядовим або напівурядовим організаціям у регіонах. У цілому регіональна політика

«бюрократичного періоду» була неефективною, а регіональні нерівності не зменшувалися. Головними причинами такої неефективності були:

- відсутність закону про регіональний розвиток;
- домінування галузевого підходу;
- нестабільність інституційних рамок регіонального розвитку;
- відсутність інформаційної системи розвитку територій;
- відсутність належних економічних інструментів для спрямування і стимулювання регіонального розвитку;
- відсутність середньострокової та довгострокової стратегії економічного і регіонального розвитку [30].

Протягом цього періоду в європейських країнах змінилася система державного управління, яка стала базуватися на двох основних структурах: бюрократичній і демократичній. Перша включає центральні органи влади та їхні органи на місцевому і територіальному рівнях (де-концентровані інституції); вони підпорядковуються державній адміністрації.

Другий тип структури – це система органів місцевої влади (децентралізовані інституції), яка базується на принципах самостійності та субсидіарності. Ці дві структури, створюючи конкуренцію у виконанні функцій відповідними органами на місцевому рівні, спільно реалізують функцію державного управління. Це є сутністю конфлікту інтересів між органами місцевого самоврядування та територіальними органами державної адміністрації.

Нині система органів місцевого самоврядування в європейських країнах існує на двох рівнях: місцевому і регіональному, між якими немає ієрархічних відносин, тобто фундаментальні права всіх місцевих самоврядних одиниць є рівними. Різниця полягає в адміністративних функціях, делегованих кожному з таких органів. Муніципалітети отримали широкий спектр повноважень з надання послуг. Вони надають місцеві суспільні послуги своїм громадянам, округи тут мають лише субсидіарну роль: вони надають ті послуги, які муніципалітети не здатні надавати, а

також ті, що мають регіональний масштаб. Завдання місцевого самоврядування поділяються на обов'язкові й добровільні. Обов'язкові функції та повноваження місцевого самоврядування можуть бути визначені законодавчою владою, яка, водночас має передбачати виділення фінансових ресурсів, необхідних для виконання таких завдань і владних повноважень. Але органи місцевого самоврядування можуть брати на себе вирішення будь-яких місцевих суспільних прав, якщо це не заборонено законом і не перешкоджає виконанню обов'язкових функцій і наданню місцевих послуг [29, с. 188].

На другому етапі реформи було завершено розпочату реорганізацію та диференційоване скорочення державного управління відповідно до змінених повноважень. Диференційоване скорочення означає загальну тенденцію до скорочення повноважень, організацій та працівників у державному управлінні (при одночасному збільшенні в необхідних сферах). Посилилися процеси організаційної інтеграції та координації. Навчання державних службовців стало краще організованим, розпочалась також їхня регулярна підготовка у сфері кризового менеджменту та Європейської інтеграції. На цьому другому етапі реформи державного управління потрібно було розробити адміністративні механізми і процедури з тим, щоб посилити спроможність органів управління адаптуватися до постійних змін і зменшити бюрократію в державному управлінні.

Останнім вирішальним поштовхом для запровадження системного підходу до регіонального розвитку та формування ґрунтовної регіональної політики стала перспектива набуття європейськими країнами членства в Європейському Союзі. З одного боку, це був позитивний стимул, який дозволив стабілізувати розробку регіональної політики та спонукав центральний уряд застосовувати також демократичні елементи регіональної політики Європейського Союзу. З іншого боку, це передбачало при розробленні регіональної політики враховувати стратегічні потреби, що їх визначало широке коло стейкхолдерів регіонального розвитку. Цей етап

формування регіональної політики в усіх країнах можна охарактеризувати як етап побудови нової регіональної політики в контексті вступу до Європейського Союзу.

Протягом наступного періоду кожна країна розробила свою власну стратегію регіональної політики як документ, що формально інтегрує галузеві політики та, хоча і в меншій мірі, відображає потреби розвитку окремих регіонів. Це було логічним наслідком планування і програмування відповідних органів влади. Структура цілей і пріоритетів, запропонована в документів є безпосереднім результатом розробки урядової програми розвитку та тісно пов'язана з тією програмою, але сконцентрована виключно на заходах структурного характеру, які мають закласти основу для довгострокового розвитку і модернізації в масштабах країни [29, с. 189].

У «демократичному періоді» формування регіональної політики, регіональна політика у вертикальному вимірі мала забезпечити взаємно скоординовані дії органів місцевого самоврядування та регіональних і центральних органів державної адміністрації. У горизонтальному вимірі вона мала територіально координувати окремі галузеві політики, упроваджувати інтегрований підхід до регіонального розвитку з боку держави.

Одним із ключових принципів регіональної політики є те, що центральні органи влади через економічні інструменти створюють умови для розвитку муніципалітетів, а ті, в свою чергу, забезпечують розвиток, якомога ширше спираючись на свої власні ресурси, на таких засадах Європейської регіональної політики, як децентралізація і партнерство. Регіональна політика має реалізовуватися за допомогою інструментів ринкової економіки, які включають регіональну диференціацію щодо кредитування, оподаткування, субсидій та політики щодо депресивних регіонів, спрямовану на підтримку таких територіальних одиниць або спеціальних зон.

Досвід становлення політики регіонального розвитку європейських країн дозволяє виявити помилки та недоліки цього процесу, та врахувати це у вітчизняній практиці.

Так, дослідження дозволяють зробити висновки, що передумовою результативної регіональної політики і досягнення її цілей є результативна просторова політика. У випадку Польщі зазначають, що політика просторового планування і її впровадження на сьогодні знаходиться в поганому стані. Існують значні затримки в підготовці планів просторового менеджменту муніципалітетів, низька якість планів просторового менеджменту воєводств, які не співвідносяться з відповідними планами муніципалітетів з огляду на визначення механізмів, що мають значення для регіонального розвитку, а отже, надзвичайної важливості набирає координація цих документів [47].

Крім цього, можна зробити висновок, що діяльність уряду та його підрозділів повинна ґрунтуватись на інституціоналізованому партнерстві центральних і регіональних/місцевих адміністрацій. Партнерство потребує виконання певних компетенцій і прав, включаючи реальну можливість проводити заходи, спрямовані на розвиток за рахунок власних коштів. Цього не можна досягнути без юридичного закріплення власних стабільних і ефективних джерел доходів, що відповідають певним завданням, а також без суттєвої свободи визначення напрямків використання державних коштів з цих джерел. Це робить необхідним проведення децентралізації державних фінансів. Фіскальна децентралізація в цьому контексті означає передання більших повноважень щодо оподаткування на регіональний і місцевий рівень. Правила планування інвестицій на декілька років наперед повинні були закріплені як юридично, так і на практиці.

На підставі аналізу досвіду Словаччини і його відповідності європейській регіональній політиці можна сформулювати ряд висновків та рекомендацій, які можна врахувати при вдосконаленні вітчизняної політики регіонального розвитку.

По-перше, ефективність розвитку регіональної політики в країні залежить від ступеню децентралізації державного управління та фінансового стану субнаціонального самоврядування. Досвід Словаччини доводить той

факт, що поки не проведено повномасштабну децентралізацію здатність територіальних урядів до розвитку відповідних територій є обмеженою. Недостатньо передати лише повноваження. Необхідно забезпечити відповідний рівень фінансової автономії з метою створювати і використовувати результативні інструменти регіонального розвитку на найнижчому рівні державного управління.

По-друге, важливим є повне запровадження партисипативного планування на всіх територіальних рівнях. Впровадження принципу партнерства не тільки на етапі планування, але й на етапі впровадження механізмів регіональної політики, є визначальним для окреслення відповідної стратегії розвитку, визначення пріоритетів, і щонайважливіше, забезпечення відповідності між стратегіями розвитку і механізмами їх реалізації. Стратегія не повинна зазнавати змін залежно від результатів останніх виборів як на центральному, так і субнаціональному рівні. Також залучення інших суспільних партнерів (неурядових організацій, представників бізнесу, неформальні громадські об'єднання) забезпечує відповідність стратегії розвитку й активізує місцеві джерела розвитку. Участь громадськості на всіх етапах творення регіональної політики робить можливим утримувати органи влади підзвітними за виконання стратегій і можливостей моніторингу відповідних процесів.

Також важливим є правильна організація процесу планування і програмування. А саме планування і програмування не повинно проходити в певних часових рамках, а пройти широке публічне й експертне обговорення, а також більш обґрунтовано визначати пріоритети у програмуванні. Досвід Словаччини показав, що поспішне й нечітке визначення пріоритетів призводить до неефективного витрачання ресурсів у процесі впровадження програм.

Крім цього, заходи і механізми державної регіональної політики повинні бути чітко визначені разом із механізмами їх моніторингу та оцінки впливу. У Словаччині оцінка впливу окремих інструментів регіональної

політики майже відсутня, що призводить до використання деяких інструментів, які мають мінімальний вплив на досягнення загальної мети регіональної політики – вирівнювання регіональних диспропорцій [47].

Для ефективної реалізації регіональної політики необхідно також чітко розподілити завдання і сфери відповідальності всіх стейкхолдерів регіонального розвитку. У Словаччині передбачалося, що прийняття Акту про стимулювання регіонального розвитку прояснить ситуацію з розподілом завдань та сфер відповідальності між центральним урядом і його органами, органами територіального самоврядування й іншими учасниками процесу регіонального розвитку. Можемо стверджувати, що сфери діяльності досить сильно перетинаються.

З метою усунення цієї ситуації необхідно створити ефективні комунікаційні канали між всіма учасниками процесу і надати допомогу їх функціонування. В Словаччині відзначають відсутність комунікації між центральним урядом (лінійними міністерствами, особливо це стосується Міністерства будівництва і регіонального розвитку) і іншими стейкхолдерами регіонального розвитку (органами територіального самоврядування, неурядовими організаціями тощо). Тільки неупереджений і відповідний обмін інформацією між всіма учасниками регіонального розвитку дозволить встановити справжні партнерські відносини на основі ефективного використання ресурсів і забезпечить громадський контроль за реалізацією регіональної політики [47].

Отже, необхідно підсумувати та зазначити, що Концепція стратегічного планування регіонального розвитку в Україні з урахуванням найкращих практик країн Європейського Союзу наразі лише формується. Крім того, практика стратегічного планування регіонального розвитку в Україні передусе удосконаленню теоретичних і нормативно-правових засад цього процесу. Перспективними напрямками наукових досліджень з цієї проблематики є обґрунтування інституційного забезпечення стратегічного планування регіонального розвитку, а також розроблення методичних рекомендацій з

моніторингу та оцінювання результативності реалізації стратегій регіонального розвитку

Розглянутий досвід формування та реалізації політики регіонального розвитку в країнах Європейського Союзу свідчить про першочергову необхідність реалізації в Україні.

Дослідження особливостей формування та реалізації політики регіонального розвитку країн Європейського Союзу дозволяє стверджувати, що на сьогодні основною метою цієї політики є підвищення конкурентоспроможності регіонів за рахунок мобілізації внутрішніх ресурсів та місцевого потенціалу, а не за рахунок підтримки депресивних регіонів з різноманітних джерел як це відбувалося на початкових етапах розвитку регіональної політики. Ця проблема є актуальною для регіонів, які перебувають у значному віддаленні від великих адміністративних, фінансових, ділових, наукових, культурних центрів своїх країн, і відповідно мають менший доступ до різноманітних ресурсів, а особливо для прикордонних регіонів. У цих умовах передумови для стимулювання соціально-економічного розвитку територій та ефективного використання їх внутрішнього потенціалу може створити розвиток транскордонного співробітництва.

3.2 Рекомендації щодо поліпшення стратегічного планування регіонального розвитку в Україні

З метою підвищення дієвості регіональних стратегій та перетворення їх на ефективний інструмент вирішення соціально-економічних проблем регіонів працівники відділу регіонального розвитку Національного інституту стратегічних досліджень виділили цілеспрямовані напрями щодо поліпшення стратегічного планування регіонального розвитку в Україні безпосередньо за областями України.

Так, зокрема:

- у Кіровоградській області пропонується передбачити в обласному бюджеті кошти для розробки стратегії;
- у Івано-Франківській області здійснити попереднє навчання всіх категорій учасників процесу стратегічного планування на базі успішно діючих стратегій;
- у Київській області провести конкурс на кращий проект Стратегії розвитку Київської області на період з 2021-2027 рр.;
- у Полтавській області здійснити заходи щодо залучення грантів міжнародної технічної допомоги та змінити якісний склад робочої групи;
- у Хмельницькій області ширше залучати наукові організації, при можливості використовувати кошти міжнародної технічної допомоги;
- у Чернігівській області провести більш глибокий аналіз ресурсного потенціалу території і формування на його основі цілей і пріоритетів розвитку регіону тощо [49].

На нашу думку, вказані вище пропозиції є цілком слушними та доцільними з огляду на дійсно існуючі окремі проблеми в окремих регіонах України.

Переходячи до наступних рекомендації щодо поліпшення стратегічного планування регіонального розвитку в Україні, зазначимо, що і Україні відповідно до положень Концепції державної регіональної політики (від 25 травня 2001 р.) формування мережі Агентств регіонального розвитку визнано необхідним елементом розбудови інфраструктури регіонального розвитку. З цією метою у 2001 р. було створено Асоціацію агенцій регіонального розвитку України (на червень 2004 р. Асоціація об'єднувала 38, а станом на сьогодні – 43 зареєстрованих агентств регіонального розвитку [36]. Водночас нині діяльність Агентств регіонального розвитку в Україні, має, переважно, фіктивний характер.

На думку М. М. Сороки, треба звернути особливу увагу на формування такої асоціації, яка б відповідала таким критеріям:

- 1) сприймалося як інституційний механізм регіонального розвитку органами державної влади, місцевим та регіональним самоврядуванням, політичними структурами;
- 2) координувало свою діяльність з органами виконавчої влади та місцевого самоврядування;
- 3) мало узгоджену стратегію місцевого чи регіонального розвитку, яка повинна узгоджуватися з пріоритетами, визначеними структурами державного чи самоврядного управління;
- 4) зберігало автономію в прийнятті рішень [42, с. 15].

Враховуючи названі чинники, можливі такі форми співпраці влади з асоціацією:

- обмін інформацією з питань місцевого та регіонального розвитку;
- консультативна та експертна підтримка Агентством програм, що здійснюються владою;
- спільна розробка стратегій і програм розвитку, регіональних цільових програм;
- секторальний аналіз;
- виконання замовлень органів влади (розроблення презентаційних буклетів, інвестиційних портретів тощо);
- узгодження та підтримка проектів, що пропонуються АРР для отримання міжнародної технічної допомоги;
- реалізація спільних заходів (виставки, презентації, економічні місії тощо);
- навчальні семінари, тренінги для державних службовців та інше.

Звичайно, ж це далеко не повний перелік можливих форм співпраці, однак усі вони базуються на розумінні усіма учасниками процесу необхідності спільний згоджених дій в регіональному розвитку.

Повертаючись до питання щодо функціонування державного фонду регіонального розвитку, зазначимо, що з причин, зазначених у попередньому розділі роботи, нагальним нині є прийняття спеціалізованого Закону України

«Про Державний фонд регіонального розвитку», який чітко визначить основні завдання, цілі, мету та ряд організаційно-правових питань для належного функціонування фонду. Так само вважаємо за необхідне прийняття спеціалізованого Закону України «Про державне стратегічне планування», яким чітко визначити правові, економічні й організаційні засади формування цілісної системи державного стратегічного планування розвитку України та встановити загальний порядок розроблення, схвалення, виконання, моніторингу, оцінки, контролю документів державного стратегічного планування, а також повноваження учасників такого планування.

Водночас одним з головних напрямів підвищення спроможності реалізації стратегії регіонального розвитку, бачимо посилення навчальної складової, вивчення передового зарубіжного досвіду в сфері регіонального розвитку, а також впровадження інноваційних технологій у процеси прогнозування та стратегічного планування розвитку регіонів.

З метою подальшого розвитку транскордонного співробітництва України з країнами Європейського Союзу, на нашу думку, необхідно створити єдиний координаційно-контролюючий орган з транскордонного співробітництва (відповідні функції можуть бути покладені на Мінрегіонбуд).

Так само, вважаємо за доцільне розробити та реалізувати комплексну концепцію з міжрегіонального розвитку та транскордонного співробітництва між Україною та Європейським Союзом.

Водночас досвід здійснення програм транскордонного співробітництва свідчить, що результат їх виконання не є ефективним, якщо не супроводжується координацією територіальних і галузевих програм. Збалансований розвиток прикордонних регіонів стає можливим тільки через розробку спільних галузевих проектів. Це зумовлює потребу у виробленні спільного стратегічного документу, який би окреслював спільне бачення

пріоритетів розвитку транскордонної території, які і є основою для вироблення операційних програм.

У свою чергу, неможливо не оминати увагою, що удосконалення системи державного стратегічного планування регіонального розвитку в умовах глобалізації та інформатизації суспільства необхідно виконувати з використанням сучасних, спрямованих у майбутнє і відкритих для розвитку технологій управління економічним і соціальним розвитком.

Нині через високу динаміку змін внутрішньої та зовнішньої ситуації для ефективної реалізації проектів та програм необхідно враховувати такі фактори реалізації стратегій регіонального розвитку:

- 1) складність і багатоплановість регіонів як цілісних систем, які включають у себе інфраструктурний, промисловий, культурний та інші компоненти;
- 2) висока динаміка змін у зовнішньому середовищі та посилення впливу зовнішнього середовища на стан та можливості здійснення дій силами регіону;
- 3) обмеженість знань та уявлень у суб'єктів планування та проектування та, як наслідок цього, можливість «позапланових ситуацій» – вплив та зміна ситуації через «зацікавлених осіб», які не були враховані в плануванні;
- 4) неможливість прорахунку (з позиції проектувальників) і жорсткого (гарантованого) здійснення сформованої стратегії дій (через невелику кількість учасників процесу, різних цілей і конкуренції основних зацікавлених осіб).

Тому для адекватного обліку та організації оперативної реакції на виклики, що виникають при реалізації регіональних програм стає необхідним використати можливості інформаційних технологій як найбільш ефективного інструмента підтримки всього циклу процесів розробки та реалізації заходів стратегічного розвитку регіонів.

Особливу увагу на сьогодні необхідно приділити прискоренню процесу впровадження проекту з електронного урядування за світовими стандартами «Електронний регіон» в Україні.

Електронна інформаційна система «Електронний регіон» є складовою єдиної інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, що використовується для надання юридичним і фізичним особам адміністративних послуг в електронному вигляді за принципом «єдиного вікна». Принцип «єдиного вікна» означає, що фізична або юридична особа, яка звернулась за отриманням адміністративної послуги, лише подає одній особі – державному адміністратору відповідну заяву та необхідний пакет документів і через встановлений законодавством час приходить отримувати вже оформлений адміністративний акт [31].

Основною умовою ефективного впровадження проекту «Електронний регіон» є організація доступу до всесвітньої мережі загального користування Інтернет і ліквідації нерівності сільських і віддалених районів. Можна зазначити, що впровадження комплексної системи «Електронний регіон» в областях України, дозволить забезпечити не тільки сталий соціально-економічний розвиток області, а й інтегрувати область до європейського та світового інформаційного простору. Треба зазначити, що певний досвід запровадження системи «Електронний регіон» має Дніпропетровська область. В основу проекту «Електронний регіон» покладено метод проектного управління з урахуванням Комплексної стратегії розвитку Дніпропетровської області [33].

Отже, нагальним питанням є вивчення цього досвіду та впровадження його в усіх областях України. У зв'язку з цим, бачимо за необхідне розробити на державному рівні програму щодо формування та впровадження проекту «Електронний регіон».

Стратегічні цілі призначені для конкретизації пріоритетів у середньостроковій перспективі та мають відповідати певним вимогам, а саме:

1. Бути конкретними. Формулювання цілей у конкретних формах створює вихідну точку відліку для прийняття у подальшому правильних рішень щодо розвитку території. Завдяки цьому можна більш обґрунтовано визначити, наскільки ефективно діють суб'єкти економічної діяльності у напрямку досягнення стратегічного бачення та місії.

2. Цілі мають бути вимірюваними, тобто сформульованими в такий спосіб, щоб можна було встановити чіткі показники вимірювання досягнення стратегічних цілей.

3. З огляду на специфіку та багатоаспектність функціонування території множинні цілі розвитку мають бути взаємно узгодженими, тобто дії та рішення, які необхідні для досягнення однієї мети, не повинні перешкоджати реалізації інших цілей. В іншому випадку це може призвести до виникнення конфліктної ситуації між суб'єктами діяльності, відповідальними за досягнення тих чи інших встановлених цілей. Крім того, стратегічні цілі розвитку території мають бути повністю узгодженими зі стратегічним баченням і місією.

4. Стратегічні цілі повинні бути реалістичними. Недосяжні або частково досяжні цілі призводять до негативних наслідків. Наприклад, зниження рівня мотивації основних суб'єктів територіальної громади ефективно працювати над реалізацією стратегічного плану, зниження конкурентоспроможності території в цілому.

5. Цілі мають бути обмежені у часі, тобто мати конкретний горизонт прогнозування та планування, який встановлюється на тривалий або короткотривалий проміжки часу.

Також потрібно здійснити консультації з фахівцями та зацікавленими сторонами, тобто тими людьми, групами, організаціями, що мають інтерес до процесу та результатів стратегії (незалежно від того, позитивні чи негативні для них ці результати) або можуть самі впливати на стратегію та реалізацію її в позитивному чи негативному розумінні цього слова. Вони, як правило, проводяться шляхом фокус-груп та індивідуальних глибоких інтерв'ю.

Основними зацікавленими сторонами є представники структурних підрозділів органів місцевого самоврядування, ключові місцеві підприємства та організації, науковці та експерти з різних сфер діяльності, найактивніші громадські організації.

ВИСНОВКИ

У роботі наведене теоретичне узагальнення та нове вирішення теоретико-правових завдань із виявлення сучасних тенденцій, закономірностей та особливостей стратегічного планування регіонального розвитку в Україні, що дозволило сформулювати низку нових положень, спрямованих на досягнення поставленої в роботі мети, зокрема:

1. Проведене дослідження показало, що «регіон» виступає як самостійне територіальне утворення субнаціонального рівня з урахуванням історичних, соціально-економічних, політичних і культурних особливостей, що представляє собою складну, цілісну та динамічну систему, державне управління якою полягає в реалізації спільних інтересів всіх територіальних одиниць даного утворення з метою забезпечення його сталого розвитку та розвитку держави в цілому.

2. На основі узагальнення традиційних наукових концепцій і сучасних підходів до стратегічного планування й забезпечення сталого розвитку соціально-економічних систем визначено, що об'єктивний характер територіальних відмінностей вимагає пошуку ефективних інструментів впливу на них з метою досягнення суспільно значущих цілей. З'ясовано, що традиційне планування не спроможне реагувати на швидкі зміни, які відбуваються в економіці та суспільстві, що зумовлює впровадження стратегічного планування як необхідного елемента управління регіональним розвитком. Посилення залежності діяльності об'єктів планування від впливу зовнішнього середовища вимагає впровадження нового механізму побудови їх планової діяльності, до якого віднесено стратегічне індикативне планування, що дає змогу за допомогою системи економічних показників поєднувати державне регулювання з ринковими принципами господарювання. Запропоноване авторське бачення поняття «стратегічне планування регіонального розвитку», яке визначається як невід'ємний елемент системи управління регіоном, інструмент консолідації колективного

стратегічного суб'єкту та досягнення ним спільних інтересів, у процесі чого відбувається встановлення стратегічних орієнтирів сталого розвитку регіону та напрямів підвищення його конкурентоспроможності та внутрішнього потенціалу.

3. На основі комплексної оцінки системи правового регулювання, інституційного, інформаційного й фінансового забезпечення та діючої практики процесу стратегічного планування регіонального розвитку в Україні визначено, що в Україні на сьогодні в основному створено правові та інституційні засади здійснення стратегічного планування регіонального розвитку. Водночас існує проблема неузгодженості законодавчих актів, що регламентують цю сферу, тому не можна говорити про існування повної та комплексної системи нормативно-правових актів з питань стратегічного планування розвитку територій, низка нормативно-правових документів потребує значного вдосконалення та ув'язування між собою. Крім того, чинна нормативно-методична база, на основі якої розробляються і реалізуються стратегії регіонального розвитку в Україні, є недосконалою щодо контролю й оцінювання цього процесу, що стає однією з головних причин їх неякісного виконання та призводить до виникнення практичних проблем. З'ясовано, що для підвищення ефективності функціонування зазначеної інституції необхідно вдосконалити нормативно-правову базу, а також покращити спроможність реалізації регіонального розвитку.

4. Узагальнення досвіду регіонального планування в Україні підтверджує, що майже всі територіальні утворення країни мають стратегії, розробляють стратегічні плани або перспективні програми соціально-економічного розвитку, більшість яких, однак, має декларативний характер і є низькоефективними. Реальна практика регіонального стратегічного планування нині є недосконалою: використовуються застарілі методичні схеми та прийоми; при формуванні регіональних стратегій, довгострокових планів і програм не враховуються ключові відмінності між стратегічним та традиційним довгостроковим плануванням; регіональне стратегічне

планування відбувається за шаблоном; не підкріплюється реальним та ефективним стратегічним управлінням; практично відсутній моніторинг ефективності реалізації стратегій, програм і проектів; слабо використовуються сучасні можливості інформаційних технологій. Найбільшим недоліком систем стратегічного планування, що впроваджуються на регіональному та локальному рівнях, є їх формалізм і надмірна технологічність на шкоду соціальній складовій, відсутність ефективності інституційних умов та механізмів реалізації. У процесі стратегічного планування регіонами недостатньо уваги приділяється і інтеграційній складовій державної політики України, яка з плином часу набуває все вагомішої актуальності.

5. Виявлено особливості формування і тенденції реалізації державної політики регіонального розвитку європейських країн, що дало змогу виділити три характерні для них періоди: бюрократичний; перехідний та демократичний. Враховуючи європейську практику, визначено, що нова державна регіональна політика в Україні повинна базуватися на принципах демократизму, консенсусу, субсидіарності, збалансованості повноважень і відповідальності; спрямовуватися на вдосконалення просторового планування та системи адміністративно-територіального устрою, розвиток системи місцевого самоврядування, подальшу децентралізації державної влади, запровадження партисипативного планування та ефективних механізмів моніторингу й оцінювання стратегічного планування розвитку регіонів тощо.

6. Дослідження особливостей формування та реалізації політики регіонального розвитку окремих країн Європейського Союзу дозволяє стверджувати, що нині основною метою такої політики є підвищення конкурентоспроможності регіонів за рахунок мобілізації внутрішніх ресурсів та місцевого потенціалу, а не за рахунок підтримки депресивних регіонів з різноманітних джерел як це відбувалося на початкових етапах розвитку регіональної політики. Ця проблема є актуальною для регіонів, які

знаходяться в значному віддаленні від великих адміністративних, фінансових, ділових, наукових, культурних центрів своїх країн, і відповідно мають менший доступ до різноманітних ресурсів, а особливо для прикордонних регіонів. У цих умовах передумови для стимулювання соціально-економічного розвитку територій та ефективного використання їх внутрішнього потенціалу може створити розвиток транскордонного співробітництва. Тому розглянутий досвід формування та реалізації політики регіонального розвитку в країнах Європейського Союзу свідчить про першочергову необхідність реалізації в Україні.

7. Обґрунтовано, що з огляду на значні диспропорції в соціально-економічному розвитку регіонів України розвиток транскордонного співробітництва є одним з резервів підвищення конкурентоспроможності більшості регіонів країни. У такому контексті транскордонне співробітництво слід розглядати як інструмент соціально-економічного розвитку, що дає змогу шляхом формування сукупності економічних, соціо-гуманітарних, екологічних та інших взаємозв'язків на регіональному й місцевому рівнях вирішувати спільні проблеми та реалізовувати інтереси територіальних громад прикордонних адміністративно-територіальних одиниць суміжних країн. З метою подальшого розвитку транскордонного співробітництва України з країнами Європейського Союзу на нашу думку необхідно створити єдиний координаційно-контролюючий орган з транскордонного співробітництва (відповідні функції можуть бути покладені на Мінрегіонбуд). Так само вважаємо за доцільне розробити та реалізувати комплексну концепцію з міжрегіонального розвитку та транскордонного співробітництва між Україною та Європейським Союзом.

8. Встановлено, що нагальним нині є прийняття спеціалізованого Закону України «Про Державний фонд регіонального розвитку», який чітко визначить основні завдання, цілі, мету та ряд організаційно-правових питань для належного функціонування фонду. Так само, вважаємо за необхідне прийняття спеціалізованого Закону України «Про державне стратегічне

планування», яким чітко визначити правові, економічні та організаційні засади формування цілісної системи державного стратегічного планування розвитку України та встановити загальний порядок розроблення, схвалення, виконання, моніторингу, оцінки, контролю документів державного стратегічного планування, а також повноваження учасників такого планування. Водночас одним із головних напрямів підвищення спроможності реалізації стратегії регіонального розвитку вважаємо посилення навчальної складової, вивчення передового зарубіжного досвіду в сфері регіонального розвитку, а також впровадження інноваційних технологій у процеси прогнозування та стратегічного планування розвитку регіонів. Особливу увагу необхідно приділити прискоренню процесу впровадження проекту з електронного урядування за світовими стандартами «Електронний регіон» в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254-к/96-вр> (дата звернення 10.08.2019).
2. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями: Міжнародний документ від 21.05.1980 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_106 (дата звернення 10.08.2019).
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами: Міжнародний документ від 27.06.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення 10.08.2019).
4. Бюджетний кодекс України : Міжнародний документ від 08.07.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення 10.08.2019).
5. Про засади державної регіональної політики: Закон України № 254к/96-ВР від 05.02.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19> (дата звернення 10.08.2019).
6. Про Генеральну схему планування території України: Закон України № 3059-III від 07.02.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3059-14> (дата звернення 10.08.2019).
7. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України № 2411-VI від 01.07.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> (дата звернення 10.08.2019).
8. Про стимулювання розвитку регіонів: Закон України № 2850-IV від 08.09.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15> (дата звернення 10.08.2019).

9. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України № 280/97-ВР від 21.05.1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр> (дата звернення 10.08.2019).

10. Про місцеві державні адміністрації: Закон України № 586-XIV від 09.04.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14> (дата звернення 10.08.2019).

11. Про транскордонне співробітництво: Закон України № 1861-IV від 24.06.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15> (дата звернення 10.08.2019).

12. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України № 3038-VI від 17.02.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17> (дата звернення 10.08.2019).

13. Про державні цільові програми: Закон України № 1621-IV від 18.03.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15> (дата звернення 10.08.2019).

14. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України № 1602-III від 23.03.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14> (дата звернення 10.08.2019).

15. Угода про фінансування Дунайської транснаціональної програми ратифікована Законом України № 2554-VIII від 19.09.2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_002-17 (дата звернення 10.08.2019).

16. Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020»: Указ Президента України № 5/2015 від 08.07.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення 10.08.2019).

17. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України № 385 від

06.08.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-п> (дата звернення 10.08.2019).

18. Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів: Постанова Кабінету Міністрів України № 932 від 11.11.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-п> (дата звернення 10.08.2019).

19. Про затвердження Порядку та Методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики: Постанова Кабінету Міністрів України № 856 від 21.10.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2015-п> (дата звернення 10.08.2019).

20. Про деякі питання державного фонду регіонального розвитку: Постанова Кабінету Міністрів України № 196 від 18.03.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/196-2015-п> (дата звернення 10.08.2019).

21. Методика розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України № 79 від 31.03.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/196-2015-п> (дата звернення 10.08.2019).

22. Стратегія регіонального розвитку Закарпатської області на період 2021-2027 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://carpathia.gov.ua/storinka/strategiya-rozvytku-zakarpatskoyi-oblasti-na-period-2021-2027-rokiv> (дата звернення 10.08.2019).

23. Стратегія регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://www.zoda.gov.ua/article/2413/strategiya-regionalnogo-rozvitku-zaporizkoji-oblasti-na-period-do-2027-roku.html>. (дата звернення 10.08.2019).

24. Біла О. Щодо інструментів розкриття «точок зростання» у стратегіях соціально-економічного розвитку регіонів: аналітична записка [Електронний ресурс] / О. Біла. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/354> (дата звернення 10.08.2019).

25. Беззубко Б. І. Вдосконалення державних механізмів стратегічного планування соціально-економічного розвитку територій: дис. ... канд. наук з держ. управл.: 25.00.02 / Б. І. Беззубко. – Маріуполь, 2017. – 245 с.

26. Бойко А. Планування регіонального розвитку в Україні / А. Бойко // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2017. – № 1. – С. 19–35.

27. Герасимів З. М. Основні підходи до розуміння поняття «регіон» / З. М. Герасимів // Агросвіт. – 2012. – № 5. – С. 24-26.

28. Досвід формування та реалізації стратегії розвитку Закарпатської області до 2015 року із залученням громади / С. Слава, В. Гоблик, М. Попадинець та ін. – Ужгород – Київ : «К.І.С», 2010. – 144 с.

29. Євмешкіна О. Л. Особливості стратегічного планування в Європейському Союзі / О. Л. Євмешкіна // Вісник НУЦЗУ. Серія: Державне управління. – 2017. – Вип. 1(6). – С. 186–193.

30. Європейська регіональна політика: натхнення для країн, що не входять до ЄС? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/international/external_uk.pdf (дата звернення 10.08.2019).

31. Електронне урядування та електронна демократія : навч. посіб.: у 15 ч. / за заг. ред. А. І. Семенченка, В. М. Дрешпака. – К., 2017. Частина 7: Розвиток електронного урядування на місцевому та регіональному рівнях / С. А. Чукут. – К. : ФОП Москаленко О. М., 2017. – 72 с.

32. Комплексна стратегія розвитку Львова 2012-2025 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cityinstitute.org/images/stories/files/strategy_last.pdf (дата звернення 10.08.2019).

33. Концепція побудови комплексної системи «Електронний регіон» (Дніпропетровська область) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://egov.at.ua/publ/pro_elektronne_urjaduvannja_v_ukrajini/elektronne_urjaduvannja/koncepcija_pobudovi_kompleksnoji_sistemi_elektronnij_region_dnipropetrovska_oblast/5-1-0-93 (дата звернення 10.08.2019).

34. Клеп Є. В. Нормативно-правові основи стратегічного планування сталого розвитку старопромислових міст України / Є. В. Клеп // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2017. – № 1(57). – С. 144-148.

35. Мельник Л.А. Європейський досвід управління розвитком транскордонного співробітництва / Л.А. Мельник // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2018. – № 2. – С. 1-6.

36. Офіційний сайт Асоціації агенцій регіонального розвитку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.narda.org.ua> (дата звернення 10.08.2019).

37. Поліщук Л. С. Комунальна регіональна економічна політика в Європейському Союзі : автореф. дис. ... канд. економ. наук: 08.00.04 / Л. С. Поліщук. – К., 2001. – 19 с.

38. Регіональна політика: правове регулювання. Світовий та український досвід / В. Куйбіда, А. Ткачук, Т. Забуковець-Ковачич; за заг. ред. Р. Ткачука. – К. : Леста, 2010. – 224 с.

39. Регіональний розвиток та державна регіональна політика в Україні: стан і перспективи змін у контексті глобальних викликів та європейських стандартів політики. Аналітичний звіт / К. Меддок, О. Мрінська, А. Ткачук, Ю. Третяк. – К. : Проект ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні», 2014. – 452 с.

40. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: монографія / З. С. Варналій, А. І. Мокій, О. Ф. Новікова та ін.]; за ред. З. С. Варналія. – К. : Знання України, 2005. – 498 с.

41. Сментина Н. В. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку на мезорівні: теорія, методологія, практика: [монографія] / Н. В. Сментина. – Одеса: Атлант, 2015 р. – 365 с.

42. Сорока М. М. Формування державної політики стратегічного планування розвитку регіонів в умовах інтеграції України до світової спільноти: автореф. дис. ... док. наук з держ. управл.: 25.00.02 / М. М. Сорока. – Маріуполь, 2012. – 21 с.

43. Стратегічне планування регіонального розвитку відтепер обов'язково міститиме елементи SMART-спеціалізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/10096> (дата звернення 10.08.2019).

44. Стратегії регіонального розвитку 2021-2027: що мають зробити регіони в цьому році, щоб вийти на якісно новий рівень стратегічного планування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/10591> (дата звернення 10.08.2019).

45. Ткачук А. Ф. Державна регіональна політика: від асиметрії до солідарності (робочий зошит) / А. Ф. Ткачук – К. : ІКЦ «Легальний статус», 2013. – 112 с.

46. Чужиков В. Європейська модель ідентифікації регіональних асиметрій (соціальний аспект) / В. Чужиков // Україна: аспекти праці. – 2005. – № 6. – С. 33-38.

47. Формування політики регіонального розвитку: досвід країн Центральної та Східної Європи в контексті вступу до ЄС: проект «Регіональне врядування та розвиток в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://derzhava.in.ua/Lists/2/Attachments/1857/CEE_R (дата звернення 10.08.2019).

48. Щодо забезпечення дієвості агенцій та фондів регіонального розвитку у реалізації потенціалу розвитку регіонів України: Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/710/> (дата звернення 10.08.2019).

49. Щодо першочергових заходів підвищення ефективності стратегічного планування розвитку регіонів України. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old2.niss.gov.ua/articles/382> (дата звернення 10.08.2019).

50. European Neighbourhood & Partnership Instrument. Strategy Paper 2007–2013. Indicative Programme 2007-2010. Executive Summary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/> (дата звернення 10.08.2019).